

Міністерство освіти та науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Історичний факультет
Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн

Магістерська робота на тему:
ЯПОНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ЗА УРЯДУ ШІНЗО АБЕ
(2012-2020 рр.)

Виконала:
студентка 2-го курсу магістратури
спеціальності 032 «Історія та археологія»
ОП «Сходознавство»
Арнаут Наталя Олександрівна

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
Городня Наталія Данилівна

Рекомендовано до захисту ДЕК
Завідувач кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
доктор історичних наук, професор Машевський О.П.

Анотація. Метою цього дослідження є висвітлення стану, тенденцій і динаміки розвитку японсько-американських відносин за уряду Ш. Абе та адміністрацій Б. Обама і Д. Трампа. У роботі з'ясовано стан наукової розробки проблеми дослідження і систематизовано її джерельну базу; охарактеризовано стан відносин між Японією і США за уряду Ш. Абе, з одного боку, і адміністрацій Б. Обама і Д.Трампа, з іншого, у політичній, торговельно-економічній і культурно-гуманітарній сферах; здійснено порівняння розвитку японсько-американських відносин під час адміністрацій Б. Обама та Д. Трампа. Виявлено, що політика Ш. Абе (ЛДПЯ) значно відрізнялася від політики попередніх урядів Демократичної партії Японії (ДПЯ). Під час урядування Ш. Абе двосторонні відносини з США покращились, відбулось зміцнення двостороннього альянсу і посиленню у ньому ролі Японії. У 2013 р. Японія приєдналась до ініційованих адміністрацією Б. Обама переговорів про досягнення багатосторонньої торговельної угоди Транстихоокеанське партнерство, які успішно завершилися у лютому 2016 р. За адміністрації Д. Трампа Японія підтримала концепцію «вільного і відкритого Індійсько-Тихоокеанського регіону», у рамках якої продовжилось зміцнення американсько-японського співробітництва у сфері безпеки. Ш. Абе погодився на двосторонні торговельні переговори у розширеному форматі, у результаті яких продовжилося відкриття сільськогосподарських ринків Японії для американської продукції. Пріоритети співробітництва в енергетичній сфері змінювались в залежності від політики адміністрацій США. Після Великого землетрусу 2011 р. збільшився імпорт джерел енергії до Японії. За адміністрації Б. Обама дві держави реалізовували спільні ініціативи у сфері захисту довкілля і розвитку «зеленої енергетики». За адміністрації Д. Трампа акцент змістився на співробітництво у секторі зрідженого природного газу та енергетичної безпеки Індо-Тихоокеанського регіону. За урядування Ш. Абе продовжилось зростання ролі культурно-гуманітарної сфери у двосторонніх відносинах. Пріоритетними напрямками співробітництва були навчальні обміни, популяризація вивчення японської та англійської мов, виховання нового покоління лідерів та проведення міжнародних заходів, спрямованих на популяризацію японської культури у світі. Новий японський уряд Йосіхіде Суга (з вересня 2020 р.) продовжив політику уряду Ш. Абе щодо відносин з США.

Abstract. The purpose of this study is to highlight the state, trends and dynamics of Japanese-American relations under the government of Sh. Abe and the administrations of B. Obama and D. Trump. Our study analyzes the scientific developments on the researched topic and systematizes its primary sources. It also describes the state of relations between Japan and the United States under the Sh. Abe government, on the one hand, and the administrations of B. Obama and D. Trump, on the other, in the political, trade, economic, cultural and humanitarian spheres. The research makes a comparison of the development of Japanese-American relations during the B. Obama and D. Trump administrations was made. It was found that the policy of Sh. Abe (LDPJ) was significantly different from the policy of previous governments of the Democratic Party of Japan (DPJ). During Sh. Abe's rule, bilateral relations with the United States improved, and the bilateral alliance was strengthened and Japan's role in it strengthened. In 2013 Japan joined the B. Obama administration-initiated negotiations on the Multilateral Trade Agreement on the Trans-Pacific Partnership, which were successfully concluded in February 2016. Under the D. Trump administration, Japan supported the concept of a "free and open Indo-Pacific region" in which U.S.-Japanese security cooperation continued to strengthen. Sh. Abe agreed to bilateral trade negotiations in an expanded format, which led to the continued opening of Japan's agricultural markets for American products. The priorities for energy cooperation have changed depending on the policies of the U.S. administrations. After the Great Earthquake of 2011 imports of energy sources to Japan increased. Under the B. Obama administration, the two countries implemented joint initiatives in the field of environmental protection and the development of "green energy". Under the D. Trump administration, the emphasis shifted to cooperation in the liquefied natural gas sector and energy security in the Indo-Pacific region. During the rule of Sh. Abe, the role of the cultural and humanitarian sphere in bilateral relations continued to grow. The priority areas of cooperation were educational exchanges, popularization of Japanese and English languages, education of a new generation of leaders and holding of international events aimed at popularization of Japanese culture in the world. The new Japanese government of Yoshihide Suga (since September 2020) has continued the policy of the Sh. Abe government on relations with the United States.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
1.1 Стан наукової розробки предмету дослідження.....	5
1.2 Джерельна база дослідження.....	12
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ВІДНОСИН ЯПОНІЇ І США У ГРУДНІ 2012 Р. – СІЧНІ 2017 Р.....	20
2.1. Розвиток двосторонніх політичних відносин за уряду Ш. Абе й адміністрацій Б. Обама.....	20
2.2. Ситуація в торговельно-економічній сфері.....	30
2.3. Співробітництво в культурно-гуманітарній сфері.....	38
РОЗДІЛ 3. НАСТУПНІСТЬ І ЗМІНИ В ЯПОНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ У СІЧНІ 2017 Р. – ВЕРЕСНІ 2020 Р.....	47
3.1. Двосторонні політичні відносини за уряду Ш. Абе і адміністрації Д. Трампа.....	47
3.2. Стан торговельно-економічних відносин.....	56
3.3. Співпраця у культурно-гуманітарній сфері.....	63
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У грудні 2012 р. представник Ліберально-демократичної партії Японії (ЛДПЯ) Шінзо Абе вдруге очолив японський уряд (після першої каденції у 2006–2007 рр.). Він очолював уряд до вересня 2020 р., після чого його змінив інший уряд ЛДПЯ на чолі з Йошіхіде Суга. Період другого уряду Ш. Абе (грудень 2012 – вересень 2020 рр.) був найдовшим у постбіполярній історії Японії. У цей час відбулись суттєві зміни у внутрішній і зовнішній політиці Японії, які вплинули на відносини зі США, що помітно послабились під час урядування Демократичної партії Японії (ДПЯ) у 2009-2012 рр. Ш. Абе став прем'єр-міністром Японії у той час, коли в США завершала роботу перша адміністрація Б. Обами, і пішов у відставку напередодні виборів у США 2020 р., в кінці президентства Д. Трампа. Політика США на двосторонньому, регіональному і глобальному рівнях мала суттєвий вплив на японсько-американські відносини й політику уряду Ш. Абе. Оскільки за різних адміністрацій США вона відрізнялась, то і її вплив на американсько-японські відносини був різним.

Актуальність проблеми дослідження обумовлюється важливістю японсько-американських відносин для двох держав, регіональної стабільності і захисту глобального ліберального міжнародного порядку. Таке дослідження дозволяє простежити зміни і наступність у двосторонніх відносинах між Японією і США за уряду Ш. Абе, адміністрацій Б.Обами і Д.Трампа та виявити нові напрямки зовнішньої політики Японії у цей період.

Метою дослідження є висвітлення стану, тенденцій і динаміки розвитку японсько-американських відносин за уряду Ш. Абе та адміністрацій Б. Обами і Д. Трампа.

Для досягнення цієї мети було визначено такі дослідницькі **завдання**, на основі яких сформовано структуру роботи:

- з'ясувати стан наукової розробки проблеми дослідження;
- систематизувати і охарактеризувати джерельну базу дослідження;

– охарактеризувати стан політичних відносин між Японією і США за уряду Ш. Абе і адміністрацій Б. Обама;

– окреслити стан двосторонніх торговельно-економічних відносин за уряду Ш. Абе і адміністрацій Б. Обама;

– оцінити двосторонні відносини в культурно-гуманітарній сфері за уряду Ш. Абе і адміністрацій Б. Обама;

– охарактеризувати розвиток політичних відносин між Японією і США за уряду Ш. Абе та адміністрації Д. Трампа;

– висвітлити стан двосторонніх торговельно-економічних відносин за уряду Ш. Абе та адміністрації Д. Трампа;

– визначити роль культурно-гуманітарного співробітництва у двосторонніх відносинах за уряду Ш. Абе та адміністрації Д. Трампа;

– порівняти розвиток японсько-американських відносин під час адміністрацій Б. Обама та Д. Трампа.

Об’єктом дослідження є зовнішня політика Японії за уряду Ш. Абе.

Предметом дослідження є стан, тенденції і динаміка розвитку японсько-американських відносин у політичній, торговельно-економічній і культурно-гуманітарній сферах за уряду Ш. Абе.

Хронологічні межі дослідження – грудень 2012 р. – вересень 2020 р. охоплюють період другого уряду Ш. Абе. Нижня хронологічна межа дослідження (28 грудня 2012 р.) обумовлена формуванням цього уряду. Верхня хронологічна межа (16 вересня 2020 р.) – закінченням його діяльності.

Методологічною основою дослідження є принципи логічності, історизму, багатофакторності, наукової неупередженості, а також сукупність історичних (історико-генетичний, проблемно-хронологічний; критичного аналізу джерел) і загальнонаукових (аналіз та синтез, аналогія, порівняння, узагальнення, опис) методів дослідження. Історико-генетичний метод дозволив простежити події і процеси у їхньому розвитку. Проблемно-хронологічний метод обумовив дослідження кожної наукової проблеми в хронологічному порядку.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Стан наукової розробки предмету дослідження.

Стан наукової розробки обраної теми в українській історіографії не повний, це пов'язано з тим, що тема висвітлює події сучасної історії, яка недостатньо висвітлюється у наукових роботах. Адміністрація Б. Обама діяла до 2017 р., що сприяло створенню досліджень, які вивчали зовнішню політику США з Японією. Адміністрація Д. Трамп завершилася у 2021 р., Ш. Абе пішов у відставку у 2020 р., через це кількість досліджень значно менша.

Багато праць українських науковців дотичні до обраної теми та досліджували американсько-японські відносини в інші хронологічні періоди. Серед українських науковців – Н.Д. Городня¹, І. В. Семеніст², С.В. Пронь³, О.В. Шевчук⁴, С.О. Шергін⁵.

У монографії Н. Д. Городньої⁶, між іншим, було висвітлено зовнішню політику США у Східній Азії за першої адміністрації Б. Обама, включаючи розвиток американсько-японських відносин у політичній (включаючи безпеку) і торговельно-економічній сферах. Вона корисна для нашого дослідження тим, що висвітлює стан двосторонніх відносин за урядування Демократичної партії Японії і в 2013 р., коли розпочалось урядування Ш. Абе.

¹Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989-2013 рр.): монографія / Н. Д. Городня. – К. : «Прінт-Сервіс», 2014. – 528 с.

² Семеніст І. В. Еволюція американсько-японського союзу безпеки (1991-2001 рр.) монографія / І. В. Семеніст. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 204 с.

³ Пронь С. В. Японія-США-Росія: співробітництво та суперництво в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. 1951–2007 роки: монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 296 с.

⁴ Шевчук О .В. Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону: фактори формування та тенденції розвитку: монографія. – Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. П.Могили , 2010. – 197 с.

⁵ Шергін С. О . Тихоокеанська стратегія Вашингтона : від Клінтона до Обама / С. О. Шергін // Дослідження світової політики. – 2011. – Вип. 4 (57). – С. 28–36.

⁶ Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США. Вказ. пр.

У монографії І.В. Семеніста⁷ розглядається безпековий альянс та його розвиток. Досліджується зміна ролі Японії і безпекових відносинах. Проте дослідник обрав верхньою хронологічною межею 2001 р. За допомогою цієї праці можна відстежити еволюцію безпекових відносин та побачити зв'язок зі змінами, що відбулися значно пізніше.

Найбільшою мірою досліджуваної проблематики стосується стаття Н. Городньої і Н. Арнаут⁸, у якій висвітлюються двосторонні відносини США та Японії за адміністрації Д. Трампа. У ній розглядаються двосторонні відносини у політичній, торговельно-економічній і енергетичній сферах. У тезах виступу Н. Арнаут на III-IV Конгресі сходознавців у грудні 2020 р.⁹ висвітлено кризу в японсько-китайських відносинах через ситуацію в Східно-Китайському морі, яка пояснює покращення двосторонніх безпекових відносин США та Японії на тлі складної ситуації у регіоні.

Вивчення двосторонніх відносин США та Японії актуальне для зарубіжних дослідників, особливо японських, американських і австралійських. Тому було опубліковано багато праць, дотичних до нашої теми. У зарубіжній науці проблема розглядалася більш усебічно, особливо серед японських дослідників. Вони здійснювали аналіз проблем у двосторонніх відносинах, ставили прогнози та намагалися зазначити можливості подальшого співробітництва. Проте комплексно двосторонні відносин майже не розглядалися, дослідники звертали увагу на їх окремі аспекти і сфери.

Політичні відносини США та Японії за обраний період більше досліджувалися політологами, ніж істориками. Проте зустрічаються і історичні

⁷ Семеніст І. В. Еволюція американсько-японського союзу безпеки. Вказ. пр.

⁸ Городня Н., Арнаут Н. Американсько-японські відносини за адміністрації Дональда Трампа // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2020. – Вип. 148 (Препринт, Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

⁹ Арнаут Н. Криза в японсько-китайських відносинах 2013 р. // III-IV Конгрес сходознавців: Збірник матеріалів м. Київ, 23-24 грудня 2020 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. – 2020. – Ч.2. – С. 9-11.

праці. Регіональну ситуацію дотично до обраної теми розглядали такі дослідники: Дж. Хеммінгс¹⁰, Дж. Лінд¹¹, Ш.А. Сміт¹², М. Цуруока¹³, М. Іокібе¹⁴, Е. Чанлетт-Евері¹⁵, Л. Дж. Гольдштейн¹⁶, М. Веслі¹⁷, Е.Л. Орос¹⁸, М. Веслі¹⁹, Т. Шінода²⁰ та інші.

Професор політології з Міжнародного центру В. Вільсона Ендрю Л. Орос²¹ у своїй книзі досліджує безпекові відносини Японії та США, а також зміни у цій сфері за урядування Шінзо Абе. Дослідник визначив основні фактори, які впливали на розвиток цих відносин: антимилітаризм населення, погляди на історичне минуле та нерівні відносини з США. У книзі було зроблено висновок, що безпекова політика Японії зараз і надалі будуватиметься на цих принципах, незважаючи на спроби відійти від них. Також дослідник зазначив, що за урядування Шінзо Абе помітні зміни у сприйнятті Ліберально-Демократичної

¹⁰ Hemmings J. 9 the Evolution of the U.S. Alliance System in the Indo-Pacific Since the Cold War's End // *Hindsight, Insight, Foresight: Thinking About Security in the Indo-Pacific*. Edited Vuving A.L.– 2020. – P. 145-160.

¹¹ Lind J. Japan's Security Evolution // *Policy Analysis*. – Feb. 25, 2016. – No. 788. – P. 1-12.

¹² Smith Sheila A. U.S.-Japan Relations in a Trump Administration // *Asia Policy*. – No. 23. – 2017. – P. 13-20. URL: www.jstor.org/stable/24905139

¹³ Tsuruoka M. The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique? // *IAI Papers*. 18/02. – 2018. – P.1-16.

¹⁴ Iokibe M., Minohara T. The History of US-Japan Relations: From Perry to the Present // Makoto Iokibe, Tosh Minohara // Springer, 2017. – 352 p.

¹⁵ Chanlett-Avery E. U.S.-Japan Relations // *Congressional Research Service*. – Feb. 2, 2021. – Режим доступу: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10199.pdf>.

¹⁶ Goldstein L. J. Meeting China Halfway: How to Defuse the Emerging US-China Rivalry. – Georgetown University Press. – 2015. – 400 p.

¹⁷ Westley M. Japan: From Passive Partner to Active Ally // *Global Allies: Comparing US Alliances in the 21st Century*. – ANU Press, Australia. – 2017. – P. 15–30.

¹⁸ Oros A. L. Japan's Security Renaissance: New Policies and Politics for the Twenty-First Century // Columbia University Press. – New York, 2017. – P. 320.

¹⁹ Wesley, M. *Global Allies: Comparing US Alliances in the 21st Century*. / Editor Michael Wesley // Australian National University Press, – Australia, 2017. – P. 144.

²⁰ Shinoda T. *Contemporary Japanese Politics: Institutional Changes and Power Shifts* // Columbia University Press. – New York, 2013. – P. 352.

²¹ Oros A. L. Japan's Security Renaissance: New Policies and Politics for the Twenty-First Century // Columbia University Press. – New York, 2017. – P. 320.

партії Японії, що було пов'язане зі створенням нового образу Японії. У книзі було розглянуто безпекову політику Японії у XXI ст. Останні розділи охоплюють період, що був обраний для нашого дослідження.

У колективній монографії під редакцією професора міжнародних відносин Університету Мельбурна М. Веслі²² розглядається система альянсів США у XXI ст. Хоча у дослідженні розглянуті безпекові відносини з різними державами, один з розділів присвячений американсько-японському альянсу. Дослідник окреслює основні етапи розвитку двосторонніх безпекових відносин, а також зазначає, що Японія є ключовим союзником в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Альянс має великий вплив на визнання США «тихоокеанською» державою. У дослідженні зроблений акцент на тому, що Японія починає відходити від ролі «пасивного партнера» та відіграє більш активну роль у безпекових відносинах. Хоча праця охоплює більш широкі хронологічні межі, вона зазначає зміни, що відбулися за урядування ЛДП.

У книзі під редакцією професора історії Принстонського університету Д.Е. Зелізера²³ досліджувалися адміністрації Барак Обама. Увага була зосереджена на внутрішній політиці, проте деякі моменти характеризували і відносини з союзниками. Зокрема згадувалося питання боротьби з глобальним потеплінням, яке займало важливе місце у двосторонніх відносинах з Японією та інше.

У праці професорки інституту японознавства Райшауера Гарвардського університету Дженіфер Лінд²⁴ вивчається еволюція безпекового співробітництва Японії. Дослідниця зазначала, що Японія за уряду Ш. Абе значно змінила підхід до безпекових відносин з США. Дослідниця розглядала історію двосторонніх відносин у більш ширших хронологічних рамках, ніж у

²² Wesley, M. *Global Allies: Comparing US Alliances in the 21st Century*. / Editor Michael Wesley // Australian National University Press, – Australia, 2017. – P. 144.

²³ Zelizer, Julian E., editor. *The Presidency of Barack Obama: A First Historical Assessment* // Princeton University Press. – Princeton, 2018. – P. 348.

²⁴ Lind J. *Japan's Security Evolution* // Policy Analysis. – Feb. 25, 2016. – No. 788. – P. 1-12. – URL: <https://www.cato.org/policy-analysis/japans-security-evolution>

нашій роботі. Дослідниця дає можливість розглянути всю історію двосторонніх відносин та зрозуміти, які саме зміни і чому відбулися за адміністрації Б. Обама. Зазначає тенденцію до «військової нормалізації» Японії за урядування Ш. Абе. Проте у дослідженні не відстежувалися зміни, що мали місце за адміністрації Д. Трампа.

У статті Діна Ерслі²⁵ розглядаються безпекові відносини Японії та США. Дослідник робить акцент на перехід до військової нормалізації Японії за урядування Ш. Абе, коли було підписано нові договори, що значно розширили можливості Японії у наданні допомоги США, а також у певній мірі сприяли збільшенню її військових можливостей у своїх територіальних водах. У цьому дослідженні фіксуються усі важливі перетворення, що відбулися за урядування Ш. Абе.

У дослідженні професора Азійсько-Тихоокеанського центру досліджень безпеки Джона Хеммінгса²⁶ була розглянута еволюція альянсів в Індо-Тихоокеанському регіоні, що дало можливість зрозуміти основні напрямки співробітництва США у регіоні. Хоч дослідник звертав увагу на всі основні альянси, та частина, у якій він розглядав саме Японію є дуже інформативною. Він виокремив зміни, що відбувалися у альянсі та основні погляди на нього. Як і в попередній праці, тут немає повного огляду і адміністрації Б. Обама, і адміністрації Д. Трампа. Проте вдалося зробити висновки, щодо розширення мережі альянсів та посиленні не тільки двосторонніх угод, а й багатосторонніх, які також мали важливе місце у зовнішній політиці обох держав.

²⁵ U.S. Policy Toward Japanese Military Normalization // Project on Nuclear Issues: A Din Ernsli. Collection of Papers from the 2016 Nuclear Scholars Initiative and PONI Conference Series. // Center for Strategic and International Studies (CSIS). – 2017. – P. 32–47.– URL: www.jstor.org/stable/resrep23162.6.

²⁶ Hemmings J. 9 the Evolution of the U.S. Alliance System in the Indo-Pacific Since the Cold War's End // Hindsight, Insight, Foresight: Thinking About Security in the Indo-Pacific. Edited Vuving A.L.– 2020. – P. 145-160.

Професор Міжнародного університету Японії (IUJ) Т. Шінода²⁷ у своїй книзі розглядає політику Ліберально-Демократичної партії Японії. Хоча хронологічні межі значно ширші за обрані нами для дослідження, в останніх розділах розглядається кабінет Шінзо Абе. Було зазначено, що Шінзо Абе у 2012 р. вдруге став прем'єр-міністром та сформував кабінет, враховуючи негативний досвід першого, що позитивно вплинуло на ставлення до уряду. Проте у дослідженні зроблений акцент на Демократичній партії Японії, причин її перемоги та наступної поразки.

У праці наукового співробітника Національного інституту оборонних досліджень (NIDS) Міністерства оборони Японії Мічіто Цуруоки²⁸, досліджується ставлення до перемоги Д. Трампа у Японії та робив прогнози стосовно майбутнього розвитку американсько-японського альянсу. Його дослідження дозволило зрозуміти ставлення уряду Ш. Абе до президента Б. Обама та до перемоги Д. Трампа, його побоювання та очікування, основні погляди на майбутнє альянсу. У праці зазначені негативні погляди на адміністрацію Б. Обама, що є важливим елементом для повного розуміння основних напрямків розвитку японських зовнішніх відносин. Загалом, робота доволі широко аналізує очікування японського уряду щодо нового президента. Проте у ній робиться акцент саме на очікуваннях та розглядається передвиборча компанія та перші роки президентства Д. Трампа.

Торговельно-економічні відносини США та Японії досліджували Ю. Фокунага²⁹, Дж. Шофф³⁰, М. Соліс³¹, А. Янагисава³² та інші.

²⁷ Shinoda T. Contemporary Japanese Politics: Institutional Changes and Power Shifts // Columbia University Press. – New York, 2013. – P. 352.

²⁸ Michito T. The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique? // IAI Papers. – No. 18. – Jan. 1, 2018. – 16 p.

²⁹ Fukunaga Yu. Japan's Trade Policy in the Midst of Uncertainty // Asie. Visions. – No. 112. – Feb., 2020.

³⁰ Schoff J. L. Offensive Technonationalism // U.S.-Japan Technology Policy Coordination: Balancing Technonationalism With a Globalized World. – Carnegie Endowment for International Peace. – Jun. 1, 2020. – P. 29–43.

У дослідженні професорки школи соціальних наук Університету Васеда Фокунаги Юкі³³ окреслювалися проблеми, що виникли у торговельній політиці Японії за адміністрації Д. Трампа. Зокрема наводилася реакція різних верств населення на нову угоду, особливо прогнози негативних наслідків від такої торговельної політики. Був зроблений акцент на побоювання за автомобільне виробництво, що, у випадку встановлення тарифів, могло значно зменшити обсяги виробництва і призвести до сильного удару по певним регіонами. Також описані і побоювання, пов'язані з виходом США з Транстихоокеанського партнерства. Стаття доволі повно розглядає основні проблеми, що виникли за адміністрації Д. Трампа у торговельній політиці Японії та дає уявлення про погляди японців на цю ситуацію. Стаття акцентує увагу лише на перших роках адміністрації Д. Трампа та не дає повного уявлення про торговельну політику.

У статті Міреї Соліс³⁴, директорки Центру політичних досліджень Східної Азії, розглядається японська торговельна політика. Це дослідження є важливим для нашої теми, оскільки воно дозволяє зрозуміти основні зміни у торговельній політиці, а, оскільки вони були кардинальними, це сприяло ширшому розумінню зовнішньої політики Японії у зазначений період. Вдалося виокремити, що уряд Ш. Абе прагнув до входження Японії до Транстихоокеанського партнерства, що на той момент було важливим кроком, до того ж кроком, що не мав великої підтримки та викликав багато критики. Стаття М. Соліс давало повну інформацію стосовно очікувань уряду, необхідності входження до ТТП, побоювання, пов'язані з ним. Воно характеризує торговельну політику у 2013 р. та її проблеми, проте,

³¹ Solis M. Japan's Trade Policy in 2013: Possibilities and Pitfalls // Brookings. – Feb. 1, 2013. – URL: <https://www.brookings.edu/opinions/japans-trade-policy-in-2013-possibilities-and-pitfalls/>

³² Yanagisawa A., Aoshima M., Arimoto H. Economic and Energy Outlook of Japan Through FY2019 // IEE Japan. – Juli 26, 2018.

³³ Fukunaga Yu. Japan's Trade Policy in the Midst of Uncertainty // Asie. Visions. – No. 112. – Feb., 2020. – URL: <https://www.ifri.>

³⁴ Solis M. Japan's Trade Policy in 2013: Possibilities and Pitfalls // Brookings. – Feb. 1, 2013. – URL: <https://www.brookings.edu/opinions/japans-trade-policy-in-2013-possibilities-and-pitfalls/>

розглядається лише зазначений рік, що не дає повного уявлення про торговельну політику.

Співпрацю у енергетичній сфері досліджували Р. Блейкмор³⁵, Джозеф Сірінсіона³⁶ К. Селена³⁷, І. Шоічі³⁸ та інші.

У дослідженні Селени Канеко³⁹ акцентується увага джерелах енергії, що відновлюються, та нових способах отримання енергії, які мали місце після Великого землетрусу 2011 р., що став причиною аварії на «Фокушімі-1». Дослідження є важливим для нашої теми, оскільки стосується енергетичної політики США за адміністрації Б. Обами, який пропагував розробку альтернативних джерел енергії. Також це дало можливість дізнатися про перешкоди, що з'являлися у Японії та важкості, з якою відбувалося впровадження таких технологій, а також на негативній реакції з боку людей. Дослідження зосереджувало увагу саме на відновлюваних джерелах енергії, даючи повну інформацію про них, проте не звертаючи увагу на інші важливі проблеми енергетичної сфери, що мали місце у зазначений період.

Культурно-гуманітарні зв'язки вивчали: А. Воррен⁴⁰, К. Огура⁴¹, К. Івабучі⁴², Е. Гончарова⁴³, П.В. Гелбрейт⁴⁴, Т. Мацуї⁴⁵.

³⁵ Blakemore R. Yellen D. The US-Japan Energy Relationship // Enhancing US-Japan Cooperation on Clean Energy Technologies. – Atlantic Council, 2020. – P.4-8.

³⁶ Cirincione J. Nuclear Nightmares: Securing the World Before It Is Too Late. Columbia University Press. – New York, 2013. – 280 p.

³⁷ Selena K. Renewable Energy Policy and Public Opinion // USU Libraries. – 2017. – URL: <https://digitalcommons.usu.edu/etd/5860/>

³⁸ Shoichi I. Energy Security in Northeast Asia: A Pivotal Moment for the U.S.-Japan Alliance // Brookings. – March 12, 2013. – URL: <https://www.brookings.edu/opinions/energy-security-in-northeast-asia-a-pivotal-moment-for-the-u-s-japan-alliance/>

³⁹ Selena K. Renewable Energy Policy and Public Opinion // USU Libraries. – 2017. – URL: <https://digitalcommons.usu.edu/etd/5860/>

⁴⁰ Warren A.S. Japan is Using Cultural Diplomacy to Reassert its Place in the World – But is the Message too Exclusive? – The Conversation. – Nov. 12, 2018.

⁴¹ Ogoura K. From Ikebana to Manga And Beyond: Japan's Cultural and Public Diplomacy Is Evolving // Global Asia.

⁴² Iwabuchi K. Cool Japan, Creative Industries, and Diversity // ERIA Discussion Paper Series. – No. 287. – June, 2019.

У дослідженні Ненсі Сноу⁴⁶, професорки з Університету Оклахоми, розглядаються особливості японської культурної дипломатії та пропонуються можливі шляхи їх вирішення. Тема є цікавою, оскільки робить акцент саме на недоліках дипломатії, та зазначає негативні наслідки цих недоліків. Вдалося дізнатися про необхідність створення більш привабливого образу, який і до сьогодні залишається проблемним, створення мережі ЗМІ, що будуть висвітлювати проблеми на міжнародному рівні, аби привертати до них увагу вчасно та багато інших проблем. Вони стосуються досліджуваної теми, оскільки їх хронологічні межі входять у ті, що досліджуються у цій роботі. Сама праця дає досить повну інформацію про культурну політику, проте не розглядає її усебічно, акцентуючись саме на проблемах та негативних наслідках недостатньої діяльності уряду.

У статті Масаакі Камеда⁴⁷ розглядає важливу проблему культурних обмінів між Японією та США, наголошуючи на тому, що саме вони відіграють велику роль у формуванні підґрунтя для подальшого співробітництва та взаєморозуміння. Ця тема стосується культурної політики Японії за адміністрації Б. Обами. Питання двосторонніх обмінів часто розглядається у контексті культурної політики, тому питання є важливим для обраної теми. Оскільки воно мало розглядалося у попередніх працях та більше висвітлювалося у джерелах, це дослідження допомогло більше розкрити

⁴³ Goncharova E. Cultural Diplomacy of Japan. – Tallinn. – 2018. – 39 p.

⁴⁴ Galbraith P.W. Otaku and the Struggle for Imagination in Japan. – Duke University Press. – 2019. – 336 p.

⁴⁵ Matsui T. Nation Branding Through Stigmatized Popular Culture: the “Cool Japan” Craze Among Central Ministries in Japan // Hitotsubashi Journal of Commerce and Management. – Vol. 48, no. 1 (48). – 2014. – P. 81–97.

⁴⁶ Snow N. Japan’s Challenges in Public Diplomacy An American Vision // *Asie. Visions.* – № 81. – 20 p.

⁴⁷ Masaaki K. Local Interaction Key to U.S.-Japan Cultural Exchanges, Experts Say // *Japan Times.* – Jun. 12, 2015. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/06/12/national/local-interaction-key-to-u-s-japan-cultural-exchanges-experts-say/>

питання двосторонніх обмінів. Проте, як і більшість досліджень з культури, воно акцентувало увагу лише на одній проблемі.

Отже, серед наукових досліджень переважають роботи політологів, які реагували на події одразу, робили прогнози і політичні рекомендації. Це переважно праці японських, американських і австралійських дослідників. Історичних досліджень суттєво менше, оскільки осмислення проблематики з історичної перспективи вимагало більше часу. Через новизну теми відчувається брак уваги до неї як в українській, так і зарубіжній історіографії.

1.2 Джерельна база дослідження

Джерельну базу дослідження можна поділити на кілька груп: 1) стратегічні документи Японії, 2) стратегічні документи США, 3) двосторонні та багатосторонні договори, 4) виступи, заяви, прес-конференції прем'єр-міністра Японії, президентів США, міністрів закордонних справ двох держав; 5) матеріали ЗМІ.

У стратегічних документах Японії акцентувалася увага на необхідності поглиблення двосторонніх відносин з США у різних сферах та нагадувалося про складну ситуацію у регіоні, яка вимагає підтримки з боку США. Серед таких документів можна розглянути:

У Стратегії національної безпеки Японії за 2013⁴⁸ зазначені основні напрямки безпекового співробітництва з США, оскільки альянс для держави є необхідним. Вона була прийнята у 2013 р. за урядування Ш. Абе, у ній було зроблено акцент на важливості поглиблення альянсу та власної ролі у регіоні, необхідності доручення до різних ініціатив та міжнародних програм. Стратегія передбачала спільні навчання з США та Австралією, збільшення ролі Сил самооборони у спільних операціях. За допомогою цього документу

⁴⁸ National Security Strategy of Japan / Cabinet Secretariat of Japan. – Dec. 17, 2013. – 37 p. – URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryoku/131217anzenhoshou.html>

висвітлюються напрямки подальшого співробітництва, на які робилися акцент за урядування Ш. Абе.

Біла книга самооборони Японії за 2014 р.⁴⁹, Біла книга самооборони Японії за 2013 р.⁵⁰ а також за інші роки – документи, які окреслюють плани в області оборони у Японії. За їх допомогою можна прослідкувати, наскільки змінювалися відносини між Японією та США, які саме спільні проекти планувалися, які проблеми та способи їх вирішення мали місце у певному році. У документі зазначені основні елементи оборонного співробітництва, роблячи акцент на важливості альянсу та його необхідності, як одного з основних гарантів захисту Японії у разі зовнішньої небезпеки, а також як способу формування спільної групи реагування на природні виклики, такі як тайфуни та землетруси. У ньому зображено безпекову ситуацію навколо Японії, зроблено акцент на основних напрямках співробітництва та окреслює найважливіші його частини. За допомогою цих книг можна встановити, що саме робить та планує Японія у безпековому плані, і що вона планує змінити у наступні роки. Також можна прослідкувати зміни у фінансуванні та ставленні до питання відповідності Сил самооборони конституції Японії.

Стратегія національної безпеки США за 2015 р.⁵¹ та 2017 р.⁵², інші роки – документи, що дають уявлення про плани США безпекової політики. У них робиться акцент на важливості Тихоокеанського регіону для власної зовнішньої політики та для стабільності регіону, а також роль американсько-японського

⁴⁹ Defense of Japan 2013 / Ministry of Defense. – 2013. – 307 p. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2013.html

⁵⁰ Defense of Japan 2014 / Ministry of Defense. – 2014. – 469 p. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2014.html

⁵¹ National Security Strategy 2015 of U.S. // The White House. President Barak Obama. – Feb., 2015. – 29 p. – URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/02/06/fact-sheet-2015-national-security-strategy>

⁵² National Security Strategy of the United States. December 2017. // Washington D.C. – 2017. – 56 p. – URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

альянсу у зовнішній політиці обох країн. Японії у цих документах відводиться значна роль, також зазначено, що регіон потребує постійного нагляду через складну ситуацію.

Дипломатична синя книга Японії за 2015,⁵³ 2019,⁵⁴ 2020 р.⁵⁵ та за інші роки – це щорічний звіт про зовнішню політику Японії, що публікується Міністерством закордонних справ Японії. У ньому описується дипломатична політика, яка проводилася у зазначені роки, а також даються коментарі стосовно можливих військових загроз, економічних тенденцій, ситуації на території найближчих сусідів, зокрема КНР та КНДР, а також культурі впливи. Загалом документ повністю розкриває особливості політичного життя Японії. Оскільки США – союзник Японії, – двостороннім відносинам з ними приділяється багато уваги у книзі, та описуються важливі етапи поглиблення цих відносин.

У стратегічних документах США Японія розглядалася як надійний Тихоокеанський союзник, відносини з яким мають велике значення для ролі США як тихоокеанської країни. Також зазначалося, що дії КНР та ядерна програма КНДР вимагають постійного розташування американських військ у регіоні для підтримування стабільності. У цих документах Японія задувалася як азійський союзник та країна, з якою і надалі потрібно поглиблювати двосторонні відносини, залучати її до багатосторонніх угод, зокрема безпекових.

Чотирирічний оборонний огляд США за 2014 р.⁵⁶ Національна військова стратегія США за 2015 р.⁵⁷ та Стратегія національної оборони США за 2018 р.⁵⁸

⁵³ Diplomatic Bluebook 2015 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2015. – URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2015/html/index.html>

⁵⁴ Diplomatic Bluebook 2019 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2019/html/chapter3/c030402.html>

⁵⁵ Diplomatic Bluebook 2020 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2020. – URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2020/html/chapter3/c030402.html>

⁵⁶ Quadrennial Defense Review 2014 / U.S. Department of State. – 2014. – 79 p. – URL: https://archive.defense.gov/home/features/2014/0314_sdr/qdr.aspx

– це документи, які дають вичерпну інформацію про оборонну політику США. Оскільки американсько-японський альянс є важливим для США, йому у документі відводиться важлива роль. Ці стратегії віддзеркалювали зацікавленість США у Тихоокеанському регіоні та покращенні двосторонніх відносин. У всіх стратегіях зазначалося, що регіон є неспокійним через діяльність КНР та ядерну програму КНДР, тому вимагав постійної уваги. Оборонне співробітництво з Японією визнавалося важливим для підтримання миру у регіоні та безпеки обох країн.

Звіт про стратегію Міністерства оборони США у Індो-Тихоокеанському регіоні 2019 р.⁵⁹ – документ, який дає повне уявлення про дії та плани США стосовно Індо-Тихоокеанського регіону. Цей документ дозволяє дізнатися, які саме кроки планувалося зробити для підтримки американсько-японського альянсу. Також можна побачити основні напрямки розвитку двосторонніх оборонних відносин. Аналіз документу дає можливість прослідкувати зміни у відносинах та визначити їх новий напрямок.

Двосторонні договори і заяви мали важливе значення для поглиблення відносин, оскільки саме вони регулювали дії обох країн. За урядування Ш. Абе було підписано багато двосторонніх договорів, кожен з них впливав на двосторонні відносини у різних сферах. Наприклад:

Спільна заява Японії та США з кібердіалогу⁶⁰ у рамках якої було зазначено, що цей напрям співробітництва є важливим та вимагає додаткової уваги. Було затверджено спільні цілі, які відстоювалися на міжнародних

⁵⁷ National Military Strategy of the United States of America 2015 / Homeland Security Digital Library. – 2015. – 17 p. – URL: <https://www.hsdl.org/?abstract&did=767473>

⁵⁸ Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America / Homeland Security Digital Library. – 2018. – 11 p. – URL: <https://www.hsdl.org/?abstract&did=807329>

⁵⁹ The Department of Defense Indo-Pacific Strategy Report. – 2019. – URL: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>

⁶⁰ Joint Statement Japan-U.S. Cyber Dialogue/ Ministry of Foreign Affairs of Japan. – May 10, 2013. – URL: https://www.mofa.go.jp/region/page22e_000001.html

кіберфорумах. Координація та спільні дії у сфері кіберзахисту, які було винесено у Національні оборонні стратегії обох країн. Зазначалося, що конференція, що передувала цій заяві, сприяла поглибленню двосторонніх відносин у кібер- та безпековій сфері.

Заява Японії щодо виходу США з Паризької угоди⁶¹ у якій було зазначено, що, незважаючи на рішення США, Японія буде продовжувати співпрацю з цього питання з іншими країнами. Також було зазначено, що хоча США і мають значні обсяги викидів парникових газів, проте використовують передові технології та політичні міри, щоб урегулювати це питання. У заяві зазначалося, що Японія має намір продовжувати співробітництво з США, щоб зменшити негативний вплив на клімат. У ній було зазначено позицію Японії щодо змін у енергетичному співробітництві.

Заява про стратегічне енергетичне партнерство Японії та США 2019 р.⁶² дає можливість побачити основні зміни в енергетичному співробітництві, які відбулися за адміністрації Д. Трампа. Вона дає зрозуміти напрямки, у яких почали працювати обидві країни та відзначила перехід від спрямованості на «чисту енергію», запропоновану Б. Обамою, на відродження атомної енергетики у Японії, що мало велике значення на формування енергетичної політики регіону.

Торговельна угода Японії та США 2019 р.⁶³ і Торговельна угода Японії та США з цифрової торгівлі 2019 р.⁶⁴ – двосторонні договори, які визначали

⁶¹ Japan's statement regarding the US announcement of its withdrawal from the Paris Agreement / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – June 2, 2017. – URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_001610.html

⁶² 2019 Japan-U.S. Strategic Energy Partnership Statement: Recent Major Developments / U.S. Department of State. – Nov. 4, 2019. – URL: <https://www.state.gov/2019-japan-u-s-strategic-energy-partnership-statement-recent-major-developments/>.

⁶³ Trade Agreement between Japan and the United States of America / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – P. 141. – URL: https://www.mofa.go.jp/na/na2/page24e_000260.html

торговельні відносини між двома державами. За цими договорами можна відслідкувати відкритість японського ринку для товарів з США, особливості продажу автомобілів та ведення цифрової торгівлі, яка є важливою для ведення торгівлі між державами. Ці дві угоди є важливими для розуміння стану торговельних відносин.

Виступи, заяви та прес-конференції міністрів закордонних справ та держсекретарів США демонстрували тісне співробітництво Японії та США у різних сферах та важливість формування взаєморозуміння між американцями та японцями. Джерела давали уявлення про стан двосторонніх відносин та проблеми, які цікавили обидні сторони, що видно через брифінги. Вони мали вплив на формування уявлення про стан двосторонніх відносин.

Спільна заява міністрів трьохстороннього стратегічного діалогу⁶⁵ зазначала важливість стратегічного партнерства та поглиблення відносин між Японією, США та Австралією задля безпеки та розвитку Індо-Тихоокеанського регіону. Було зазначено, що відносини між цими державами мають розвиватися, зокрема виголошувалася надія на те, що Японія та Австралія зможуть збільшити координацію на морі, оскільки вона є важливою для регіону. Ця заява показує, що японсько-американські відносини розвиваються і у співпраці з іншими країнами.

Заява міністра іноземних справ Ф. Кішіди стосовно виступу президента Б. Обами в Берліні⁶⁶ у якій зазначається, що Японія згодна з концепцією «миру без атомної зброї» та буде працювати над цим разом з США. При цьому зазначається, що Японія позитивно ставиться до слів Б. Обами про те, що США

⁶⁴ Trade Agreement between Japan and the United States of America concerning Digital Trade / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – P. 18. – URL: https://www.mofa.go.jp/na/na2/page24e_000261.html

⁶⁵ Trilateral Strategic Dialogue Joint Ministerial Statement / U.S. Department of State. – Aug. 1, 2019. – URL: <https://www.state.gov/trilateral-strategic-dialogue-joint-ministerial-statement-august-1-2019/>

⁶⁶ Statement by the Minister for Foreign Affairs on the Speech by President Barack Obama of the United States in Berlin / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – June 20, 2013. – URL: https://www.mofa.go.jp/policy/culture/page4e_000017.html

будуть підтримувати своїх союзників та будуть продовжувати політику стримування, проте вже з урахуванням нової концепції.

Інтерв'ю з міністром іноземних справ Японії Т. Коно⁶⁷ та інші. У своїх інтерв'ю Т. Коно робить акцент на тому, що Японія має налагоджувати більш тісні відносини з США, для цього потрібно укласти двосторонні договори. У цьому інтерв'ю зазначається, що хоча між Японією та США є напружені відносини у торговельній сфері через тарифи, важливим є продовження співпраці у інших напрямках. Сприяння розумінню Японії є важливим напрямком співробітництва.

Брифінг для преси міністра закордонних справ Японії Ф. Кішіди та держсекретаря США Р. Тіллерсона⁶⁸ де ставилися питання про регіональну ситуацію, зокрема про КНДР та ставлення Ф. Кішіди та Р. Тіллерсона до неї, а також питання трактування минулого Республікою Кореєю, погіршення відносин з нею та інше. У відповідях на запитання підтверджувалася необхідність подальшого співробітництва та спільного вирішення важливих питань, а також намір США впливати на ситуацію у регіоні.

Виступи президентів США та прем'єр-міністра Японії – окрема група джерел, яка дає можливість побачити ставлення до двосторонніх відносин лідерів держав та виокремити пріоритетні напрямки співробітництва, на які зверталось найбільше уваги. Наприклад:

Виступ прем'єр-міністра Японії Ш. Абе на спільному засіданні Конгресу США⁶⁹, у якому було зазначено, що Японія прагне до миру та процвітання і сприймає США як союзника, який допоможе у досягненні цієї мети. Було

⁶⁷ Foreign Minister Kono's Interview with KABC / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Aug. 24, 2019. – URL: https://www.mofa.go.jp/p_pd/ip/page4e_000894.html

⁶⁸ Press Availability With Japanese Foreign Minister Fumio Kishida / U.S. Department of State. – Mar. 16, 2017. – URL: <https://2017-2021.state.gov/press-availability-with-japanese-foreign-minister-fumio-kishida/index.html>

⁶⁹ Address by Prime Minister Shinzo Abe to a Joint Meeting of the U.S. Congress / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – April 30, 2015. – URL: https://www.mofa.go.jp/na/na1/us/page4e_000241.html

зроблено акцент на післявоєнних цінностях Японії та важливості альянсу і його ролі для миру у регіоні. Зазначалася і необхідність зростання ролі Сил самооборони у безпекових відносинах. Також Ш. Абе запевняв у важливості проведення реформ, зокрема у сільському господарстві, визнаючи, що його попередні погляди були помилковими і тепер потрібно змінити вектор співробітництва.

Виступ президента Б. Обама і прем'єр-міністра Японії Ш. Абе у Меморіалі миру в Хірошімі⁷⁰. Ця промова значно вплинула на популярність Б. Обама та його політики у Японії та стала однією з найбільших подій для японців за всі часи співробітництва з США. Б. Обама був першим президентом США, котрий офіційно відвідав Хірошіму – місто, яке за часів Другої світової війни, зазнало атомного бомбардування. До цього моменту США не наважувалися на подібні кроки. І саме ця подія активно обговорювалася у японських ЗМІ не лише журналістами, а й популярними письменниками.

У виступі Д. Трампа при підписанні Торговельної угоди між США та Японією⁷¹ зверталася увага на необхідності змін у торговельних відносинах, а також позитивності цих змін. Торговельні відносини довгий час були причиною суперечок та непорозумінь і підписання угоди вирішило деякі проблеми. Ця промова пов'язана зі згаданою промовою Ш. Абе, у якій наголошувалося на необхідності введення реформ, зокрема щодо відкриття сільськогосподарських ринків. Ця промова репрезентує як змінилися пріоритети до 2019 р.

Також у якості джерел використовувались статті з «Джепен таймс» – японського англомовного журналу, наприклад, стаття про ідею Б. Обама

⁷⁰ Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan at Hiroshima Peace Memorial / The White House. President Barack Obama. – May 27, 2016. – URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/05/27/remarks-president-obama-and-prime-minister-abe-japan-hiroshima-peace>

⁷¹ Remarks by President Trump at Signing of the U.S.-Japan Trade Agreement and U.S.-Japan Digital Trade Agreement / The White House. President Donald J. Trump. – Oct. 7, 2019. – URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-u-s-japan-trade-agreement-u-s-japan-digital-trade-agreement/>

отримувати енергію з джерел, що відновлюються⁷² і «Нью-Йорк таймс», наприклад, про рішення Японії збільшити свою роль у безпекових відносинах.⁷³ Прогнози, описи, відгуки – кожна стаття дозволяла краще зрозуміти, які побоювання та питання виникали через перемовини та зміну президента США. Статті відгукувалися на різні ситуації, висвітлювали їх з різних сторін, що давало можливість нам краще зрозуміти процеси, які відбувалися під час урядування Ш. Абе.

Отже, джерельна база дослідження є достатньою для проведення дослідження. Вона представлена різними групами джерел, кожна з яких стосується усіх обраних для вивчення сфер. Вона дає можливість визначити основні процеси, які відбувалися за другої каденції Ш. Абе. Також вона дає достатнє уявлення про політичні, економічні та культурні зв'язки Японії з США, широко представляє особливості безпекового співробітництва та дозволяє детально ознайомитися з досліджуваною темою.

⁷² Obama Unveils Steps on Renewable Energy // Japan Times. – May 10, 2014. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/05/10/business/obama-unveils-steps-renewable-energy/>

⁷³ Soble J. Japan Moves to Allow Military Combat for First Time in 70 Years // The New York Times. – July 16, 2015. – URL: <https://www.nytimes.com/2015/07/17/world/asia/japans-lower-house-passes-bills-giving-military-freer-hand-to-fight.html>

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ВІДНОСИН ЯПОНІЇ І США

У ГРУДНІ 2012 Р. – СІЧНІ 2017 Р.

2.1. Розвиток двосторонніх політичних відносин

за уряду Ш. Абе й адміністрацій Б. Обама

Стабільність двосторонніх відносин з США має важливе значення для Японії, оскільки вони впливають на безпеку у регіоні, захист Японії від можливих загроз з боку інших держав та підтримці стабільності. Японія. Оскільки ситуація у регіоні залишається гострою, Японія прагне до поглиблення двосторонніх відносин з США та вирішенню спірних питань.

Зовнішня політика Японії впливає на формування бренду країни, який використовується для створення позитивного враження про країну. Незважаючи на те, що Японія продовжує схилитися до традиційності, вона робить багато кроків для поглиблення двосторонніх відносин та залучення США до своїх проектів.

Поглиблення альянсу відбулося у жовтні 2013 р., коли було вирішено переглянути «Основні напрямки американсько-японського оборонного співробітництва», які було затверджено ще у 1997 р. Внаслідок цього було створено Національну раду у сфері безпеки Японії, а також це дало можливість збільшити допомогу збройним силам США.⁷⁴

Перемога Демократичної партії Японії спонукала до кризи у японсько-американських відносинах, оскільки уряд взяв напрямок на зближення з Китаєм. Вона прагнула покращити нестабільні відносини з ним та зменшити свою залежність від США, вирішуючи безпекові питання шляхом покращення двосторонніх відносин.⁷⁵

⁷⁴ Городня Н. Д. Американсько-японські відносини у сфері безпеки (2009-2013 рр.): криза і модернізація альянсу / Н. Д. Городня. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2014. – №2. – С. 37.

⁷⁵ Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США. Вказ. пр. – С. 350-352.

Дуже гостро поставало питання переміщення бази Футенма, щодо якого не вдавалося дійти згоди. Японія та США не могли вирішити це питання через занепокоєння через можливі негативні впливи на довкілля. Всі ці проблеми викликали критику та побоювання за майбутнє альянсу і взагалі його життєздатності. Криза посилювалася.⁷⁶

У 2013 році зібрався Американсько-японський консультативний комітет з безпеки у Токіо, де було зазначено нові напрямки та проблеми, які мали стати в основу нових можливостей взаємодії у сфері безпеки. Одним з головних питань був перегляд принципів співробітництва, які діяли з 1997 р. Їх розширення та реорганізація американських військ у Японії стали питаннями, що потребували негайного вирішення, аби збільшити оборонні можливості Японії і швидко реагувати на регіональні обставини, також це давало змогу покращити складні відносини з США.⁷⁷

Японія заснувала власну Раду з національної безпеки, а також переглянути питання свого права на колективну самооборону. Крім цього вона зробила акцент на бажанні розширення оборонного бюджету та необхідності перегляду керівних принципів національної оборони. Враховуючи нестабільну ситуацію у регіоні, США зазначили, що збираються і надалі зміцнювати свою військову міць на території Японії. Зокрема було заплановано розміщення літаків F-35B на військових базах країни вже у 2017 р. А з весни 2014 р. планувалося розмістити безпілотні літаки Global Hawk для посилення позицій та у якості вкладу у безпеку Японії і регіону. Такий підхід влаштував обидві сторони, хоч і не був позбавлений проблемних запитань.⁷⁸

Важливо, що зустріч вперше відбулася у Токіо, що мало велике значення на формування позитивного ставлення до двосторонніх відносин. Оскільки Японія вирішила розширити роль, яку вона відігравала в альянсі, США також

⁷⁶ Городня Н. Д. Східна Азія... Вказ. пр. – С. 355-356.

⁷⁷ Joint Statement of the Security Consultative Committee: Toward a More Robust Alliance and Greater Shared Responsibilities / U.S. Department of State. – Oct. 3, 2013. — URL: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2013/10/215070.htm>

⁷⁸ Joint Statement... Op.cit.

прийняли рішення переглянути місце Японії у питанні колективної самооборони. Важливу роль в укріпленні співробітництва у цій сфері відігравали спільні навчання, плани та операції. А також робота у напрямках протиракетної оборони, кібербезпеки, освоєння космосу, розвідки, оборонної техніки. Крім цього як виклик безпеці альянсу, було визнано Північно-Корейські ядерні програми та дестабілізуючу поведінку КНР на морі. Спільні проблеми вимагали нових поглядів на існуючі методи співробітництва.⁷⁹

У Чотирирічному оборонному огляді США за 2014 р. зазначалося, що Азійсько-Тихоокеанський регіон продовжував відігравати важливу роль для економічних та політичних інтересів країни, що вимагало підтримування американської присутності у регіоні. Зокрема визначається загрозна роль Північної Кореї та її ядерної програми для американської безпеки. Ця проблема гарантувала подальшу американську присутність в Північно-Східній Азії.⁸⁰

Японії у цьому огляді відводилася важлива роль. Зазначалося, що вона сприяла розширенню системи протиракетної оборони та погодилася розмістити на своїй території другий радар, що забезпечить відслідковування ракет, які запускає Північна Корея. Оскільки вони можуть мати загрозна роль для США, міжконтинентальні балістичні ракети КНДР, вимагали ретельної уваги та оборонних заходів, в першу чергу, у Японії, що знаходиться близько та може вчасно від слідкувати їх.⁸¹

Також за цією програмою планувалося збільшення військової присутності США у Північно-Східній Азії на 60% до 2020 року. Зокрема визнавалася критична важливість збільшення морської присутності у Японії та на

⁷⁹ Przystup, J. J. The U.S.-Japan Alliance: Review of the Guidelines for Defense Cooperation / Institute for National Strategic Studies. Strategic Perspectives. – March, 2015. – No. 18. – P. 3-4.

⁸⁰ Quadrennial Defense Review 2014 / U.S. Department of State. – 2014. – P. VIII. – URL: https://archive.defense.gov/home/features/2014/0314_sdr/qdr.aspx

⁸¹ Quadrennial Defense... Op.cit.

Корейському півострові. Це пов'язувалося зі стримуванням агресії на морі, зокрема КНР, та підтримкою стабільності регіону.⁸²

Отже можна побачити, що США у своїх документах робили акцент на необхідності посилення двосторонніх відносин у сфері безпеки та переведення їх на новий рівень, також прослідковувалася тенденція до збільшення кількості військових та збільшення кількості спільних оборонних проєктів з Японією, яка відіграла значну роль у планах США.

У Білій книзі самооборони Японії за 2014 рік також відзначалася важливість американсько-японського альянсу, у першу чергу через необхідність захисту суверенітету, що неможливо було зробити лише силами Японії. У зв'язку з глобалізацією світу була необхідна сильна система, здатна швидко реагувати на будь-які обставини та напади, у тому числі й з використанням ядерної зброї. За Білою книгою самооборони, така система можлива лише за допомогою співпраці з іншими країнами.⁸³

У 2014 році у Білій книзі самооборони було підняту проблему Окінави, яка була одною з найгостріших проблем безпекових відносин. Сказано, що близько 74% всіх військових об'єктів США знаходяться саме на території Окінави, що потребувало негайних змін. Як зазначалося у документі, планувалося докласти максимум зусиль, аби зменшити негативний вплив на Окінаву. У першу чергу, вирішити проблему негативного ставлення до альянсу місцевих жителів, які через швидку урбанізацію змушені проживати близько до військових баз. Потреба у пом'якшенні такого сусідства виносилася займала окреме місце у документі. Особливо наголошувалося на наявності поблизу баз жилих домівок та шкіл, що вимагало негайного переміщення та подальшого запобігання фіксації аеродрому у цьому місці.⁸⁴

⁸² Quadrennial Defense... Op.cit.

⁸³ Defense of Japan 2014 / Ministry of Defense. – 2014. – P. 223-224. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2014.html

⁸⁴ Defense of Japan 2014. Op.cit.

Отже і в японських документах робився акцент на необхідності вирішення спірних запитань і посилення альянсу. Безпекові відносини мали викликати позитивні асоціації, щоб цього добитися пропонувалося зменшити вплив військових об'єктів на звичайне населення. Тобто робилися кроки і в збільшення ролі Японії у альянсі, і в популяризації самого альянсу.

У 2012 р. Ш. Абе на конференції зазначив готовність укріплювати відносини з іншими державами та покращувати систему безпеки. Зокрема він заявив про необхідність створення Ради з національної безпеки. Її заснували вже у грудні 2013 р.⁸⁵ Законопроект, який передбачав фундаментальний перегляд Ради з безпеки та її перетворення у нову структуру, був відхилений у 2008 році, під час першої каденції Ш. Абе. Прийшовши до влади у 2012 р., він одразу почав працювати над відхиленими ініціативами та повернувся до запропонованого раніше законопроекту.⁸⁶

У Білій книзі самооборони за 2013 р. пояснюється важливість докорінного перегляду оборонних програм та співробітництва з США. Такі зміни пов'язувалися з чотирма чинниками. У першу чергу, з активністю Північної Кореї та її ядерною програмою; а також з Китаєм, який у 2012 р. активно порушав кордони на морі та у повітрі. Третьою причиною визначили катастрофу Великого землетрусу 2011 р., оскільки саме сили самооборони брали участь у ліквідації наслідків трагедій, що виявило нестачу людей. Четвертим чинником, що сприяв збільшенню оборонного бюджету, були зайві витрати, які залишилися після Демократичної партії Японії та необхідністю їх переведення у дійсно важливі сфери.⁸⁷

Крім цього було затверджено збільшення витрат на оборону, про що говорилося у Білій книзі самооборони за 2013 р. Також зазначено, що витрати

⁸⁵ Defense of Japan 2014. Op.cit.

⁸⁶ Defense of Japan 2013 / Ministry of Defense. – 2013. – P.105. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2013.html

⁸⁷ Defense of Japan... Op.cit.

на оборону збільшилися вперше за 11 років. З 2003 р. вони безперервно зменшувалися. Тепер же Ш. Абе наполягав на зміні цієї тенденції, збільшенні оборонних витрат та поглибленні двосторонніх відносин з США, оскільки цього вимагала зовнішня ситуація навколо Японії.⁸⁸

За адміністрації Б. Обама відбулися значні зміни у регіоні. Зростаюча конкуренція між США та Китаєм стала причиною посилення двосторонніх відносин з Японією. Також розвинулася система альянсів США, аби посилити контроль за безпекою. Проте не всі відносини вдалося зберегти. За адміністрації Б. Обама відбувся розпад трьохсторонньої згоди США, Японії та Республіки Кореї. Значно зменшилася роль багатосторонніх відносин з Австралією.⁸⁹

17 грудня 2013 р. була сформована Стратегія національної безпеки Японії, у якій окремим параграфом винесено поглиблення альянсу США і Японії. Зазначалося, що країна прагне до нарощування сил в сфері безпеки для більш плідного співробітництва з США, яке, у свою чергу, дозволяє забезпечити безпеку Японії, а також стабільність та процвітання всього регіону. Для досягнення цих цілей планується розвивати більш розширений союз.⁹⁰ У цьому документі Японія планувала наступне: 1) зміцнення японсько-американського співробітництва у сфері безпеки та оборони, що включає у себе в першу чергу перегляд Керівних принципів оборони, збільшення власного потенціалу шляхом спільної підготовки військових та спільного реагування на непередбачувані обставини; 2) забезпечення стабільної присутності військових сил США, що передбачало їх перегрупування. Особливо з префектури Окінава, яка зазнавала найбільшого впливу від військових об'єктів навкруги.⁹¹

⁸⁸ Defense of Japan... Op.cit.

⁸⁹ Hemmings J. 9 the Evolution of the U.S. Alliance System in the Indo-Pacific Since the Cold War's End // Hindsight, Insight, Foresight: Thinking About Security in the Indo-Pacific. Edited Vuving A.L.– 2020. – P. 151.

⁹⁰ National Security Strategy of Japan // Cabinet Secretariat of Japan. – Dec. 17, 2013. – P. 20-21. – URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/131217anzenhoshou.html>

⁹¹ National Security... Op.cit.

Після перемоги, у січні 2013 р. відбувся офіційний візит міністра закордонних справ Японії Ф. Кішіди для проведення переговорів, на яких піднімалося питання островів Сенкаку (Діаою), які вважаються спірною територією. Важливість зміцнення альянсу була визнана, особливо, враховуючи складну ситуацію у регіоні. У питанні островів Сенкаку США не займають жодної сторони, проте визнають урядування Японії на цих територіях та закликають до стабільності у регіоні.⁹²

Альянс США та Японії у цей час зазнав великих змін. Цим змінам передувала активність Китаю біля островів Сенкаку (Даоюй), на які претендують і Китай, і Тайвань. Це призвело до того, що США заявили про належність островів до раніше укладеного безпекового договору. Внаслідок цього відбулося багато навчань, спрямованих на розробку спільних механізмів для проведення операцій на спірних територіях. Було затверджено нові Керівні принципи 2015 р., які передбачали зустрічі для питань у сферах безпеки, вони поставили освоєння космосу та кіберпростору на важливе місце для посилення оборонних можливостей.⁹³

Уряд Ш. Абе прийняв у 2014 р. офіціальну інтерпретацію Конституції, яка відходила від положень традиційного пацифізму. За новою версією, Японії дозволялося брати участь у заходах з колективної безпеки. А у керівних принципах 2015 р. почали активно обговорювати чергове збільшення ролі Японії у альянсі. Ці зміни викликали резонанс у пресі. Ті, хто підтримували новий закон, вважали, що Японія мала грати більшу роль у альянсі через невпевненість у ставленні США до спірних територій та взагалі можливості отримання захисту від них.⁹⁴

⁹² Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США. Вказ. пр.– С. 363.

⁹³ Hemmings J. 9 the Evolution of the U.S. Alliance System in the Indo-Pacific Since the Cold War's End // Hindsight, Insight, Foresight: Thinking About Security in the Indo-Pacific. Edited Vuving A.L. – 2020. – P. 152-153.

⁹⁴ Lind J. Japan's Security Evolution // Policy Analysis. – Feb. 25, 2016. – No. 788. – P. 5-6. – URL: <https://www.cato.org/policy-analysis/japans-security-evolution>

Таке рішення викликало негативну реакцію з боку деякої преси та суспільства. Відбулося багато масових демонстрацій, які, спираючись на конституційні положення, виступали проти нового трактування. Проте, незважаючи на це, сили Самооборони вперше отримали можливість брати обмежену участь у бойових діях в конфліктах. Незважаючи на протести, Ш. Абе наполягав на необхідності змін через агресивні дії Китаю. Ідею поглиблення альянсу підтримували США, проте розрізненість японського суспільства у поглядах на питання більш тісного співробітництва викликала занепокоєння, оскільки не такої реакції очікували.⁹⁵

У Стратегії національної безпеки США за 2015 р. вказувалося, що США все ще залишаються Тихоокеанською країною та планують впливати на стабільність у регіоні. Це буде досягтися шляхом поглиблення та модернізації альянсів, зокрема, з Японією. Також зазначалася необхідність створення ситуацій, які будуть стимулювати взаємозв'язки між далекосхідними країнами-союзницями. Зокрема це стосується Японії та Республіки Кореї.⁹⁶

Зміни, які відбулися у Японії за уряду Ш. Абе віталися США, оскільки мали на меті посилення ролі країни на політичній арені, а також часткове відновлення військової міці. Проте США турбувало зростання націоналізму, особливо серед політиків. Так, Ш. Абе відвідав храм Ясукуні, що сильно схвилювало багатьох партнерів Японії.⁹⁷

Це питання активно висвітлювалося у пресі, оскільки викликало резонанс. Китай та Республіка Корея виступили з критикою такого вчинку, США виказали невдоволення, навіть серед японців відвідування храму стало причиною різних запитань. Була проведена прес-конференція, присвячена

⁹⁵ Soble J. Japan Moves to Allow Military Combat for First Time in 70 Years // The New York Times. – July 16, 2015. – URL: <https://www.nytimes.com/2015/07/17/world/asia/japans-lower-house-passes-bills-giving-military-freer-hand-to-fight.html>

⁹⁶ National Security Strategy 2015 of U.S. // The White House President Barak Obama. – Feb., 2015. – P. 24. – URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/02/06/fact-sheet-2015-national-security-strategy>

⁹⁷ Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США. Вказ. пр.– С. 365.

відвідуванню Ясукуні, де Ш. Абе сказав, що не бачить проблеми у таких діях, оскільки він приходив молитися загиблим душам про мир. Він наголосив на тому, що Японія – мирна країна, і приходять до храму, аби виказати надію на те, що трагедія війни ніколи не повториться. Сам візит відбувся 26 грудня 2013 р.⁹⁸

Важливим чинником для покращення відносин Японії та США було відвідання 27 травня 2016 р. Б. Обамою Меморіалу Миру у Хірошімі, де він проголосив промову про важливість мирного співіснування. Урок Хірошіми та Нагасакі визнавався важливим та тим, який не треба забувати. Під час відвідування, Ш. Абе заявив, що така подія дозволить укріпити альянс, оскільки на неї чекали впродовж всієї історії двосторонніх відносин після Другої світової війни. Він вважає, що, побачивши результат атомних бомбардувань, бажання побудувати світ без атомної зброї зросте та стане причиною формування нового погляду на майбутнє.⁹⁹

Дійсно, ця подія викликала резонанс серед японців. Про неї були різні думки. Одні люди наголошували на тому, що нарешті лідер США відвідав Меморіал Миру, інші відчували занепокоєння та недовіру до події. Про неї активно писали у ЗМІ. Наприклад, Кадота Рюшо, автор документальної літератури, висловився про цю подію схвально, зазначивши, що вона була важливою для Японії та відносин з США, оскільки до цього відвідування Хірошіми у США вважалося неможливим через те, що такі дії ніби можуть сприйнятися як вибачення, а американське суспільство не вважає себе винним у використанні ядерної зброї. Тому візит до Хірошіми став важливим етапом

⁹⁸ Abe Shindzo, Yasukunijinja o sanpai (安倍首相、靖国神社を参拝) // Nippon. – Dec. 26, 2013. – URL: <https://www.nippon.com/ja/behind/100054/>

⁹⁹ Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan at Hiroshima Peace Memorial // The White House. President Barak Obama. – May 27, 2016. – URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/05/27/remarks-president-obama-and-prime-minister-abe-japan-hiroshima-peace>

розвитку відносин, який укріпив довіру до США, незважаючи на те, що вибачення так і не пролунало.¹⁰⁰

Проте такі дії викликали захоплення простих японців. Ставлення до уряду Б. Обама було дуже гарним через його пошуки «Світу без ядерної зброї», важливу роль у гарних оцінках громадян відіграв і статус першого президента США, який прибув з візитом до Хірошіми. Проте у урядових колах його політика не користувалася великою популярністю. Це було пов'язано у першу чергу з м'якою політикою стосовно Китаю. Її вважали занадто невпевненою, вона не викликала підтримки з боку Японії. Експерти часто зазначали, що, незважаючи на об'явлений перехід до Тихоокеанського регіону, політику важко було назвати надійною.¹⁰¹

Адміністрація Б. Обама позначилася еволюцією альянсів в Індо-Тихоокеанському регіоні, поворотом у сторону Азії та спробами владнати конкурентні відносини з Китаєм. У цей час відбулася низка важливих моментів, які змінили відносини у межах альянсів. Так за адміністрації Б. Обама розпочалося посилення трьохсторонніх відносин США, Японії та Австралії. У цей же час відбулося значне погіршення відносин Японії з Республікою Кореєю, які не змогли владнати дипломатичними заходами. Величезний прорив відбувся у 2015 р., коли було прийнято зміни до Керівних принципів оборони. Вони значно посилили відносини у межах альянсу та спонукали до подальшого співробітництва.¹⁰²

Отже, японсько-американські відносини за адміністрації Б. Обама значно покращилися, у них посилилася роль Японії та її можливості. Незважаючи на кризу, що залишилася після Демократичної партії Японії, прихід до влади

¹⁰⁰ Rusho K. “Obama Hiroshima Hoomon” wa nadze kandoo o yonda no ka? (オバマ広島訪問」はなぜ感動を呼んだのか) // President. – June 14, 2016. – URL: <https://president.jp/articles/-/18253>

¹⁰¹ Michito T. The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique? // IAI Papers. – No. 18. – Jan. 1, 2018. – P. 3.

¹⁰² Hemmings J. The Evolution of the U.S. Alliance System in the Indo-Pacific Since the Cold War's End // Hindsight, Insight, Foresight: Thinking About Security in the Indo-Pacific. Edited Vuving A.L.– 2020. – P. 151-152.

Ш. Абе вирішив безліч проблем. Було погоджено оновлення у договорах з оборони, США знову були визнані як один із найголовніших напрямків співробітництва. Уряд Ш. Абе сприяв збільшенню військового бюджету, перегляду Конституції, посиленню ролі Сил самооборони у спільних операціях – все це позитивно відзначилося на альянсі та дозволило створити більш міцні відносини між державами. Знову зросла привабливість США як країни серед простого населення.

2.2. Ситуація в торговельно-економічній сфері

У Стратегії з національної безпеки Японія вказувала, що віддає перевагу економічному розвитку країни. Підтверджує необхідність вільної торгівлі та здорової конкуренції на світовому ринку, який має бути стабільним. Японія виносить проблеми світової економіки у окремий пункт, зазначаючи, що наразі не може бути ізольованої економіки, а це може стати причиною розповсюдження економічних криз. Як один із пріоритетних напрямків розвитку альянсу з США, Японія пропонує розвиток економічних відносин.¹⁰³

Окремо розглядалося прагнення до створення відкритої міжнародної економічної системи, у якій Японія зможе відігравати велику роль. Особлива увага приділялася і Транстихоокеанському партнерству (ТТП), яке могло посприяти зростанню економіки у самій Японії. Крім того у документі зазначається необхідність брати участь у запобіганні змінам клімату на Землі, а також перевагу дипломатичних інструментів задля створення мережі поставок енергетики.¹⁰⁴

Питання приєднання до Транстихоокеанського партнерства стояло дуже гостро та викликало суперечки. Вступ до ТТП був важливим для Японії, оскільки це дозволило б збільшити її конкурентоспроможність та дало б можливість впровадити реформи, необхідні для цього, а також створити

¹⁰³ National Security Strategy of Japan // Cabinet Secretariat of Japan. – Dec. 17, 2013. – P. 10, 21. – URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/131217anzenhoshou.html>

¹⁰⁴ National Security... Op.cit.

необхідні важелі впливу у питаннях торговельних переговорів, особливо з Китаєм. На прем'єрство Ш. Абе поклалися великі надії.¹⁰⁵ Хоча противники та прибічники приєднання до ТТП сперечалися, чи стане новий прем'єр-міністр входити до цієї ініціативи, воно все ж відбулося. Не зважаючи на те, що більше 66% депутатів виступили проти переговорів про входження у ТТП.¹⁰⁶

Японія приєдналася до переговорів по ТТП у червні 2013 р. Це вирішило напрямок Економічного діалогу 2014 р. США та Японія намагалися поглибити співробітництво у рамках ТТП. Насамперед активно обговорювалися питання легкових автомобілів, страхування, сільського господарства та експрес-доставки. Крім цього були й інші економічні питання, які вирішувалися у рамках Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва, зокрема ліквідація бар'єрів для торгівлі.¹⁰⁷

Зазначалося, що у рамках переговорів по ТТП країни-учасниці прагнули до лібералізації торгівлі та інвестицій у регіон. Проте вказувалося, що економічні питання будуть вирішуватися не лише у рамках ТТП, а й у форматі двосторонніх діалогів. У торгівлі з Японією була відмічена низка проблем, які намагалися вирішити різними методами.¹⁰⁸

У 2014 р. переговори зосереджувалися на питаннях імпорту сільськогосподарських продуктів та деяких обмеженнях, щодо експорту автомобілів. Хоча було досягнуто домовленостей, особливо у питаннях

¹⁰⁵ Solis M. Japan's Trade Policy in 2013: Possibilities and Pitfalls // Brookings. – Feb. 1, 2013. – URL: <https://www.brookings.edu/opinions/japans-trade-policy-in-2013-possibilities-and-pitfalls/>

¹⁰⁶ 76% of election winners support revising Article 9 // Japan Times. – Dec. 19, 2012. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2012/12/19/national/76-of-election-winners-support-revising-article-9/>

¹⁰⁷ The Year in Trade 2014. Operation of the Trade Agreements Program // U.S. International Trade Commission. – July, 2015. – P. 181-182. – URL: <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4543.pdf>

¹⁰⁸ 2015 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers // Office of the United States Trade Representative. – 2015. – P. 209. – URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2015/2015-national-trade-estimate>

тарифів, у цій сфері все ще залишалися невирішені запитання, які стали причиною нових переговорів.¹⁰⁹

Японія була 4 ринком США для експорту сільськогосподарської продукції, проте і тут залишалися проблеми та перешкоди у рамках японського протекціонізму та кількості перевірок, що були необхідні для продажу продуктів. У 2014 р. США вели переговори для того, аби отримати доступ до деяких сільськогосподарських ринків. А також ставили питання реалізації засобів лікування та продуктів, що залишалися під заборною для ввозу.¹¹⁰

Так була частково вирішена проблема з експортом з США яловичини. Проте США продовжували наполягати на повністю відкритому ринку. Японія продовжила забороняти імпорт деяких продуктів з США. Питання обробки продуктів сільськогосподарськими хімікатами стало причиною такого рішення, оскільки Японія вимагала відповідного маркування, яке вказувало б на спосіб обробки, що, у свою чергу, зменшує попит на таку продукцію у країні. США закликали спростити процес маркування сільськогосподарських продуктів. Крім цього проблему створювало те, що Японія підтримувала високі тарифи на яловичину та інші продукти, що заважало експорту з США та сприяло підтримці місцевих виробників.¹¹¹

Окремим питанням поставала проблема приватизації Пошти Японії. Хоча США залишалися нейтральними відносно того, чи потрібна взагалі приватизація, вони вимагали гарантій того, що всі міри для цієї процедури вже прийняті.¹¹²

¹⁰⁹ The Year in Trade 2014. Operation of the Trade Agreements Program // U.S. International Trade Commission. – July, 2015. – P. 182-183. – URL: <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4543.pdf>

¹¹⁰ The Year in Trade... Op.cit.

¹¹¹ 2015 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers // Office of the United States Trade Representative. – 2015. – P. 210-212. – URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2015/2015-national-trade-estimate>

¹¹² The Year in Trade 2014. Operation of the Trade Agreements Program // U.S. International Trade Commission. – July, 2015. – P. 183-184. – URL: <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4543.pdf>

Це пов'язано з серйозною конкуренцією між Поштою Японії та міжнародними експрес-доставками. США наголошували на необхідності проведення заходів, які дали б можливість створити чесну конкуренцію. Зокрема наголошували на необхідності однакових вимог на таможні, а також заборону субсидіювання поштових підправлень. США наполягали на необхідності значних змін у цій сфері та вирішенні проблемних питань, оскільки саме міжнародні поштові відправлення користувалися великою популярністю.¹¹³

Як результат, експорт товарів з США у Японію у 2014 р. збільшився на 2,7% в порівнянні з попереднім роком. Японія залишилася четвертим експортним ринком для США. Експорт з Японії також виріс на 3,3%. Що позитивно впливало на розвиток двосторонніх відносин.¹¹⁴

Основні товари, які експортувалися з США, – запчастини літаків, самі літаки, медикаменти та кукурудза, а також зріджений пропан, який коштував дешевше, ніж могли запропонувати інші країни. Найбільше імпортувалися у США легкові автомобілі, їх частини, копіювальні машини, елементи літаків та інші технічні прилади.¹¹⁵

У 2016 р. Японія відмітила, що США залишилися одним із найбільших експортних партнерів. Відносини з США були важливими через зростання попиту у сферах автобудування та іншої техніки. Також відзначалося, що США – один з пріоритетних напрямків інвестування, що пов'язано з популярністю цієї країни серед японських корпорацій. Кількість корпорацій, що обирали США як напрям розширення бізнесу, збільшилися з 21,1% у 2011 р. до 33,5% у 2016 р. У цей час збільшувалися інвестиції у сектор створення штучного

¹¹³ 2015 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers // Office of the United States Trade Representative. – 2015. – P. 213. – URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2015/2015-national-trade-estimate>

¹¹⁴ 2015 National Trade... Op.cit.

¹¹⁵ The Year in Trade 2014. Operation of the Trade Agreements Program // U.S. International Trade Commission. – July, 2015. – P. 181. – URL: <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4543.pdf>

інтелекту. Спостерігалися намагання створення центрів досліджень у США, які б співпрацювали з бізнесом та університетами.¹¹⁶

Хоча японські фірми віддавали перевагу у співробітництві закордонним університетам, у 2016 р. було введено спеціальну програму для вітчизняних партнерів, що стало причиною декількох нових ініціатив між Hitachi і Кіотським університетом та іншими. Тобто відчувається намагання збільшити привабливість власних наукових центрів.¹¹⁷

Торговельна політика продовжувала вирішувати питання доступності японських ринків та модернізації міжнародної доставки. Хоча США вдалося досягти успіхів у цих сферах, повної відкритості ринку досягти так і не вдалося через складні вимоги маркування та непопулярність продуктів, що були оброблені певним чином. Отже не всі питання вдалося вдало вирішити.

Атомна енергетика відіграла важливу роль у японсько-американських відносинах. І адміністрація Б. Обама змінила основні віхи, роблячи акцент на перехід до «чистої» енергії. Такий підхід підтримала Японія через проблеми, з якими вона стикнулася внаслідок Великого землетрусу 2011 р., і через погіршення ставлення населення до атомної енергії взагалі.

Після Великого землетрусу, яке стало причиною трагедії на «Фокушімі-1» Японія опинилася у складному становищі. У цей час урядувала Демократична партія Японії, яка не змогла відродити економіку після катастрофи, а також вона не прийняла рішень стосовно нової енергетичної політики Японії. Закриття ядерних реакторів внаслідок катастрофи та масових

¹¹⁶ 10.JETRO Global Trade and Investment Report 2017 // Japan External Trade Organization (JETRO). – July 31, 2017. – URL: <https://www.jetro.go.jp/en/news/releases/2017/a62b8a37b416f089.html>

¹¹⁷ Schoff J. L. Offensive Technonationalism // U.S.-Japan Technology Policy Coordination: Balancing Technonationalism With a Globalized World. – Carnegie Endowment for International Peace. – Jun. 1, 2020. – P. 36. – URL: www.jstor.org/stable/resrep24920.9

демонстрацій спричинило погіршення економічного становища. Країна стала залежною від іноземних енергетичних ресурсів.¹¹⁸

Прихід до влади Ліберально-Демократичної партії трохи вирішив цю проблему. Ш. Абе на саміті 22 лютого 2013 р. просив якомога швидше схвалити експорт зрідженого газу у Японію, аби вирішити проблему завеликих витрат на енергію, які стали дуже високими. Також він заявив, що планує відмову від атомної енергії до 2030 р., та займеться питаннями «чистої енергій» та проблемами зміни клімату. Все це викликало позитивне ставлення до енергетичної політики Ш. Абе.¹¹⁹

Ставлення до атомної енергії стало причиною розколу серед різних груп населення. І ставлення до плану відмовитися від неї, запропонованого Ш. Абе, також було різним. Одні говорили про те, що Японії все одно доведеться відновити працю атомних реакторів, якщо вона хоче відновити зростання економіки та перестати витрачати величезні кошти на забезпечення власних потреб, інші вважали, що альтернативні джерела дозволять не повертатися до минулого.¹²⁰

Тому ідея Б. Обама «Світ без ядерної енергії» отримала підтримку у Японії. Б. Обама зазначив, що пошуки відновлюваних джерел енергії стануть найкращим рішенням для збереження планети. Він також зазначив, що інвестування у сонячну енергію буде найкращим рішенням для зменшення викидів у повітря. Таким чином було оголошено основні напрямки, у яких намагалася розвиватися Японія за адміністрації Ш. Абе.¹²¹

¹¹⁸ Shoichi I. Energy Security in Northeast Asia: A Pivotal Moment for the U.S.-Japan Alliance // Brookings. – March 12, 2013. – URL: <https://www.brookings.edu/opinions/energy-security-in-northeast-asia-a-pivotal-moment-for-the-u-s-japan-alliance/>

¹¹⁹ Shoichi I. Energy Security in Northeast... Op.cit.

¹²⁰ Shoichi I. Energy Security in... Op.cit.

¹²¹ Obama Unveils Steps on Renewable Energy // Japan Times. – May 10, 2014. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/05/10/business/obama-unveils-steps-renewable-energy/>

Провокувалося, що відмова від атомної енергетики та зміщення акценту на відновлювані джерела енергії негативно вплине на японсько-американські відносини. Оскільки Японія та США синхронно розвивали атомну промисловість, такий відхід міг привести до негативних наслідків, оскільки обидві країни мали спільні підприємства у цій сфері. Наприклад, ставилася під загрозу співпраця Toshiba та Westinghouse.¹²²

Однак, існувала також думка, що необхідність купування енергетичних ресурсів, зокрема газу у США, позитивно вплине і на двосторонні відносини, і на економіку самих США, оскільки Японія витрачатиме великі суми на енергію. Проте такий підхід враховував лише вигоду США. Різні думки з цього приводу та різні прогнози ставили проблему енергетики на одне з провідних місць.¹²³

Крім сонячної енергії Японія пропонувала і незвичні засоби добування енергії. Наприклад, використовувати тепло, яке виділяють гарячі джерела, що знаходяться на її території. Метод викликав інтерес жителів регіонів, у яких знаходиться велика кількість таких джерел. Він заснований на ідеї, що джерела витрачають близько 70% тепла просто так і його можна вилучати і використовувати.¹²⁴

У 2015 р. відбувся візит Ш. Абе до США, де було підтверджено співробітництво з питань зміни клімату та пошуку безпечної енергії. Було досягнуто домовленостей у координації дій з проблеми зміни клімату, а також

¹²² Shoichi I. Energy Security in Northeast Asia: A Pivotal Moment for the U.S.-Japan Alliance // Brookings. – March 12, 2013. – URL: <https://www.brookings.edu/opinions/energy-security-in-northeast-asia-a-pivotal-moment-for-the-u-s-japan-alliance/>

¹²³ Shoichi I. Energy Security in Northeast... Op.cit.

¹²⁴ Beser A. Japanese Town Ventures Into Clean Energy // National Geographic. – Oct. 20, 2015. – URL: <https://blog.nationalgeographic.org/2015/10/20/japanese-town-ventures-into-clean-energy/>

зазначено необхідність побудувати партнерство, яке вирішить глобальні проблеми, до яких було віднесено і проблеми Землі.¹²⁵

Б. Обама у 2015 р. заявив про План чистої енергії, який мав на меті зменшення викидів вуглекислого газу для боротьби зі змінами клімату, які відбувалися через функціонування енергетичного сектору та відходів, що залишалися після виробництва.

Проте не всі японці погоджувалися з переходом на нові джерела енергії. На місцевому рівні їх встановлення часто призводило до активного опору. Причини були різними. Це і порушення ландшафту території, і негативний вплив на здоров'я, і екологічні ризики. Наприклад, на вітряні електрогенератори було багато скарг через те, що вони занадто гучно працювали і не давали спати.¹²⁶

Отже, торгівля та енергетика зазнали значних змін за уряду Ш. Абе. На зміни в енергетичній сфері вплинув Великий землетрус 2011 р., з наслідками якого не змогла справитися Демократична партія Японії. Новий уряд мав швидко знайти вихід із складної ситуації, коли країна не може задовольнити власті енергетичні проблеми. Необхідність закупівлі ресурсів стала причиною посилення альянсу та схвального ставлення до ідеї світу без ядерної енергії. Торгівля у цей час також активно розвивалася. Після кризи відносин між Японією та США за урядування ДПЯ почалися зміни та впровадження реформ. Значно зріс експорт та імпорт, Японії вдалося вирішити деякі питання у торгівлі та вступити до ТТП, незважаючи на негативні настрої у Ліберально-Демократичній партії, що дало змогу більш ширше взаємодіяти з іншими країнами на Тихоокеанському ринку. Проте не всі бажання США було виконано. Сільськогосподарський ринок став більш відкритим, проте продовжував ставити багато перешкод для імпортової продукції, захищаючи

¹²⁵ Japan, US to Enhance Cooperation on Climate Change, Sustainable Energy // PSD. – April 30, 2015. – URL: <http://sdg.iisd.org/news/japan-us-to-enhance-cooperation-on-climate-change-sustainable-energy/>

¹²⁶ Selena K. Renewable Energy Policy and Public Opinion // USU Libraries. – 2017. – URL: <https://digitalcommons.usu.edu/etd/5860/>

власних виробників. Такий підхід не задовольняв США, проте вони не мали достатнього впливу, аби докорінно змінити ситуацію на свою користь.

2.3. Співробітництво в культурно-гуманітарній сфері

Культурні зв'язки відігравали велику роль у відносинах між Японією та США. Вони допомагали порозумітися та створювали розширену мережу відносин, яка не акцентувала увагу лише на політиці чи економіці, а створювала потужну систему відносин. Обидві сторони наголошували на тому, що важливо формувати імідж країн, щоб молоде покоління було зацікавлене у зміцненні альянсу.

Японія у своїй зовнішній політиці робила акцент не лише на економічних, а й на культурних впливах, які створюють уявлення про неї на глобальному рівні. Необхідність таких впливів пояснювалася тим, що Японія мала збільшити свою присутність на міжнародній арені, це у свою чергу допомогло б покращити розуміння її особливостей та сприяло б формуванню більш позитивного іміджу країни.¹²⁷

Японія почала сприймати поп-культуру як частину своєї культурної дипломатії під впливом зростання популярності корейської поп-музики, яка показала наскільки така позиція може бути вигідною. Нова культура стала частиною програми «Cool Japan» націленої на популяризацію японської культури у світі та створення позитивного іміджу країни.¹²⁸

«Cool Japan» згодом стала одною з популярних фраз, яка включала у себе не лише політичну та економічну, а й культурну політику, що пропагувалася Кабінетом міністрів. Це поняття отримало велику популярність, на нього звертали увагу як на синонім глобального розповсюдження японської медіакультури, зокрема у США та Європі. Впливи через такий пласт культури

¹²⁷ Diplomatic Bluebook 2015 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2015. – URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2015/html/index.html>

¹²⁸ Snow N. Japan's Challenges in Public Diplomacy An American Vision // Asia. Visions. – № 81. – P. 10.

приносили позитивні результати. Нею цікавилися не лише за кордоном, а й у самій Японії. Це стало причиною збільшення бюджету для культурних програм та планування інфраструктури реклами та культури по всьому світу, а також створило міжнародний бренд Японії, яким вона продовжує активно користуватися. Фінансування нових проєктів, більша зацікавленість у медіа індустрії серед японців та впізнавані речі стали частиною іміджу країни.¹²⁹

Проте «Cool Japan» критикувалася японцями. Коли вона була створена, уряд ще не звертав достатньо уваги на необхідність популяризації своєї продукції. Програма існувала, проте не виконувала своє завдання. І лише у 2013 р. Ш. Абе наголосив на необхідності посилення японської культурної дипломатії, побоюючись негативних наслідків «корейського буму» (стрімкого зростання популярності корейської поп-культури, зокрема музики), який міг стати причиною формування негативного уявлення про Японію. З його другої каденції починається активне проникнення японської поп-культури до інших країн. Така зміна позитивно сприймалася працівниками цієї сфери та стала початком великої кількості міжнародних заходів, що сприяли поширенню японської культури.¹³⁰

Коли прийшов час вийти на міжнародну арену за допомогою культурних надбань, було вирішено робити акцент не на екзотичних для європейців та американців речах, для розуміння яких потребується високий рівень обізнаності та розуміння східної філософії, а на поп-культурі. Японія мала представити себе як частину постмодерного світу, щоб завоювати популярність на культурному рівні. Тому було вирішено використати для цього аніме, мангу, моду, музику, нову кухню та молодих письменників. Саме вони формували ставлення до Японії на міжнародному рівні. Більша частина поп-культури має тісні зв'язки з економічною політикою, оскільки вона є частиною ринку. Тому культурна політика стала пов'язана з торгівельною, формуючи у Японії

¹²⁹ Iwabuchi K. Cool Japan, Creative Industries, and Diversity // ERIA Discussion Paper Series. – No.287. – June, 2019. – URL: <https://www.eria.org/publications/cool-japan-creative-industries-and-diversity/>

¹³⁰ Iwabuchi K. Cool Japan... Op.cit.

«індустрію контенту», що, у свою чергу, тісно співіснує з питаннями захисту інтелектуальної власності, які Японією активно захищаються.¹³¹

Оскільки значно посилюється інтерес до японської культури, Міністерство закордонних справ брало участь у міжнародних культурних обмінах, йдучи за новими тенденціями, воно крім традиційної культури та кухні велику увагу приділяло поп-культурі, зокрема анімації, манга та японській моді, які здобули найбільшу кількість фанатів. Ця ніша користувалася популярністю, у 8-мій Міжнародній премії з манги, яка відбулася у 2014 р. брали участь 317 робіт, що були подані з 46 різних країн. Це великий показник, який розцінювався як зацікавленість у японській культурі та правильний напрямок подальшого розвитку.¹³²

Через поп-культуру проходить велика частина впливів, оскільки саме вона формує уявлення молодих людей про країну. Чим сильніше продукти масмедіа цікавлять людей, тим більше вони заглиблюються у певні традиційні особливості та мають сильніше бажання навчитися традиційним мистецтвам, ближче познайомитися з країною. Тому напрям розвитку було обрано правильно, що можна побачити з зацікавленості Японією у багатьох країнах.

Крім медіа проектів велику увагу приділяли ще й навчанню. На нього робився особливий акцент, оскільки саме програми обміну допомагали встановленню порозуміння між представниками різних культур та давали можливість прийти до співробітництва.

Міністерство закордонних справ США пропагувало навчання у Японії, показуючи його позитивні сторони, а також давало можливість навчатися через різні програми, які пропонували кращі університети для здобувачів освіти. Те

¹³¹ Ogoura K. From Ikebana to Manga And Beyond: Japan's Cultural and Public Diplomacy Is Evolving // Global Asia. – URL: https://www.globalasia.org/v7no3/cover/from-ikebana-to-manga-and-beyond-japans-cultural-and-public-diplomacy-is-evolving_kazuo-ogoura

¹³² Diplomatic Bluebook 2015 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2015. – URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2015/html/index.html>

саме стосувалося і самої Японії. Вона відбирала найкращих студентів по всьому світу, надавала їм стипендії та підтримувала зв'язки навіть після випуску.¹³³

Японія, маючи на меті створення позитивного іміджу країни на міжнародній арені, вела активну культурну дипломатію у сфері обмінів. Перевага віддавалася навчанню, обміну та фінансовій підтримці. Популярністю користувалося надання грантів, так у 2016 р. Японія надавала грантову допомогу для масових проєктів, що є одним з важливих для країни способів взаємодії.¹³⁴

Американсько-японська конференція з культурного та освітнього обміну (CULCON) займається покращенням та укріпленням культурних основ двосторонніх відносин. Вона працює над виокремленням найкращих ініціатив та їх реалізації у вигляді нових програм.

Експерти CULCON у 2014 р. схвально відгукувалися про ініціативи Б. Обама та Ш. Абе, які були озвучені 24 квітня 2014 р. на зустрічі. Ці ініціативи пропонували розширити існуючі обміни та діалоги, а також підтримувати цілі, які досягаються CULCON у рамках її ініціатив. До 2014 р. було прийнято багато кроків обома сторонами. Зокрема Японія збільшила кількість інвестицій в вивчення англійської мови, збільшення обмінів, глобалізацію університетів та сприяння ініціативам приватного сектору, які популяризують навчання за кордоном через TOBITATE. Зі сторони США також було зроблено багато змін. Було розширено Education USA у Японії, отримання візи для студентів полегшилося. З'явився новий відділ навчання за кордоном, який спонукав університети США розширювати зв'язки з Японією.¹³⁵

Питання обмінів стояло дуже гостро, їх необхідність була настільки великою, що CULCON позитивно сприйняли бажання Б. Обама та Ш. Абе створити нові можливості стажування та обміну серед молодих людей. Для цього важливим визнавалося попереднє знайомство з культурою та мовна

¹³³ Diplomatic Bluebook... Op.cit.

¹³⁴ Goncharova E. Cultural Diplomacy of Japan. – Tallinn. – 2018. – P. 26-27.

¹³⁵ Joint Statement CULCON XXVI Final // CULCON. – Nov., 2014. – URL: <https://culcon.jusfc.gov/plenary-sessions/culcon-xxvi/>

освіта. Усі ініціативи високо оцінили експерти. Вони зазначили, що зацікавленість та освітні обміни є основою культурних відносин Японії та США.¹³⁶

У 2016 р. відбулося 27-ме засідання, на якому було зазначено, що з останнього засідання у 2014 р. відбулося багато позитивних змін, які вплинули на ставлення до культурної взаємодії. CULCON зосередився на виконанні рекомендацій, що були озвучені в 2013 р. У 2015 р. пройшов спеціальний Семінар, який відбувся у Вашингтоні. Його присвятили 70-річчю з кінця війни. Було підтверджено необхідність у більш тісному культурному співробітництві з Японією, створенню двох нових комітетів.¹³⁷

27-ме засідання розглядало чотири основні питання: збільшення навчального обміну до 2020 р., популяризацію японської мови, обміну художніми та інтелектуальними досягненнями обох країн, а також інтелектуального обміну, який викликав найбільше запитань. На саміті 2015 р. у Вашингтоні Б. Обама та Ш. Абе заявили, що будуть зосереджувати увагу на обміні, тому що саме він стане «ключовою опорою» відносин для нового покоління. Для досягнення цієї мети почали активно підтримувати ініціативи TOMODACHI та KAKENASHI.¹³⁸

Ініціатива TOMODACHI була створена на підтримку відновлення Японії після Великого землетрусу 2011 р. Свою назву ініціатива отримала від операції «Tomodachi» у рамках якої Сили самооборони Японії та військові сили США боролися з наслідками землетрусу. Вона орієнтована на виховання нового покоління, на яке покладаються великі надії. Це планують досягти шляхом навчальних та культурних обмінів, знайомства з традиціями та культурою.¹³⁹

¹³⁶ Joint Statement CULCON... Op.cit.

¹³⁷ U.S.-Japan Conference on Cultural and Educational Interchange (CULCON) CULCON XXVII // CULCON. – June 17, 2016. – 8 p. – URL: <https://culcon.jusfc.gov/plenary-sessions/27-culcon-xxvii/>

¹³⁸ U.S.-Japan Conference on Cultural and Educational Interchange... – P. 2-3.

¹³⁹ About us // Tomodachi. – 2011. – URL: <http://usjapantomodachi.org/about-us/>

Проект КАКЕHASHI фінансується державою. Це програма обміну, яка допомагає американцям познайомитися з Японією. Вона відрізняється орієнтацією на конкретну сферу діяльності туристів. Створюються окремі групи політиків, студентів, спортсменів, представників поп-культури. Вона має на меті у першу чергу обмін досвідом та знайомство з Японією у вузьких областях, які дозволять обмінятися досвідом та винести щось для себе. Подаються ті знання, які можна буде використати у професійній діяльності.¹⁴⁰

Питання обмінів мало велике значення для покращення взаємозв'язків. Воно стимулювало розуміння один одного, що є необхідним елементом для різних культур, які для співіснування мають схильно ставитись до культурних надбань один одного та навчатися традиційним для кожного з народів речам.

У 2015 р. США визнали важливість вивчення японської мови. Було проведено опитування, яке мало визначити стан вивченості японської мови у США. За його результатами було виокремлено важливі питання, вирішення яких мало допомогти покращенню рівня знань нових студентів та збільшенню їхньої мобільності. Також виносилося на розгляд питання обміну мистецтвами та покращення музейної справи. Окремо зазначалася важливість створення двомовних сайтів з культурної справи.¹⁴¹

CULCON робить акцент на тому, що необхідно підготувати нове покоління до майбутнього співробітництва. Це є однією з головних задач для підтримування стабільних відносин. Забезпечити високу якість підготовки фахівців, оскільки нині країни стикнулися з новими викликами сучасності, такими як кібербезпека та космічний простір, які потребують нового рівня знань та більш тісного співробітництва не лише у політичній та економічній, а

¹⁴⁰ The Kakehachi Project // Embassy of Japan in the United States of America. – URL: <https://www.us.emb-japan.go.jp/english/html/kakehashi-project.html>

¹⁴¹ U.S.-Japan Conference on Cultural and Educational Interchange (CULCON) CULCON XXVII // CULCON. – June 17, 2016. – P. 4-5. – URL: <https://culcon.jusfc.gov/plenary-sessions/27-culcon-xxvii/>

й в освітньо-науковій сфері. Задля цього CULCON планують співпрацювати з існуючими програмами та ініціативами.¹⁴²

Глобалізація стала причиною того, що японська культурна політика змінила напрям розвитку, вона стала підходити до культурних традицій не як до досягнень окремої групи людей, а як до здобутків усього людства, що стало причиною сприйняття культурних надбань як одного з засобів для будівництва світу.¹⁴³

Уряд Ш. Абе зайняв активну позицію стосовно культурної дипломатії. Він же зробив акцент на глобальній аудиторії, більше не зосереджуючись лише на регіональній. Почалося фінансування кафедр, що займалися японістикою у США. Офіс глобальних комунікацій вийшов з великої кризи, причиною якої став землетрус 2011 р. Почали більше уваги приділяти ЗМІ.¹⁴⁴

Проте залишилося питання недостатнього висвітлення Японії у ЗМІ. Інформація про неї поверхово відтворювалася на міжнародному рівні, що сприяло розповсюдженню стереотипів. Недостатня обізнаність та неповна інформація про життя у Японії створюють ситуації, коли про проблеми у країні дізнавалися через значний час після того, як вони відбулися. Необхідність у розширенні висвітлення у ЗМІ та більшій кількості двомовних проєктів є дуже великою.¹⁴⁵

Взаємодія з японською культурою може бути різною, проте представники різних культурних проєктів вважають, що знайомство має відбуватися через власний досвід. Наприклад, Сеїчі Кондо зазначив, що взаємодія між людьми на місцевому рівні є важливим елементом пізнання культури. Для справжнього

¹⁴² U.S.-Japan Conference on Cultural and Educational... – P. 6.

¹⁴³ Ogoura K. From Ikebana to Manga And Beyond: Japan's Cultural and Public Diplomacy Is Evolving // Global Asia. – URL: https://www.globalasia.org/v7no3/cover/from-ikebana-to-manga-and-beyond-japans-cultural-and-public-diplomacy-is-evolving_kazuo-ogoura

¹⁴⁴ Snow N. Japan's Challenges in Public Diplomacy An American Vision // *Asie. Visions.* – № 81. – P. 13-14.

¹⁴⁵ Snow N. Japan's... *Op.cit.* – P. 18-19.

розуміння іншої культури недостатньо знань, отриманих з Інтернету. Цінність власного досвіду у цьому питанні має перевищувати усе інше.¹⁴⁶

У березні 2017 р. Nielsen Consumer Insights Inc. провела опитування у США після завершення адміністрації Б. Обама, яке показало зміни у ставленні до Японії. Серед найпопулярніших у США напрямів японської культури виділяли кухню, яку відзначили 70% респондентів¹⁴⁷. Цей показник зменшився в порівнянні з 2013 р., коли він досягав 73%¹⁴⁸. Зменшилася популярність мистецтва «Бонсай» з 49% у 2013 р.¹⁴⁹ до 46% у 2017. Проте з'явилися нові популярні культурні напрямки. Так, американців почали цікавити японський образ життя та мислення (65%), а також архітектура (66%).¹⁵⁰

Тобто не лише ЗМІ мають велике значення для формування позитивного іміджу Японії, а й доступність її традиційної культури для представників інших країн. Тісні культурні відносини мають велике значення для укріплення альянсу, оскільки саме вони формують ставлення населення один до одного та гарантують взаєморозуміння.

Японська культурна політика складається з багатьох рівнів. Поп-культура, яка відповідає стандартам постмодерного культурного простору та не вимагає занадто сильного поглиблення у традиційні мистецтва, давала можливість презентувати Японію на глобальному рівні. Зацікавленість поп-культурою спонукала до вивчення більш традиційних мистецтв, аби зчитувати

¹⁴⁶ Masaaki K. Local Interaction Key to U.S.-Japan Cultural Exchanges, Experts Say // Japan Times. – Jun. 12, 2015. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/06/12/national/local-interaction-key-to-u-s-japan-cultural-exchanges-experts-say/>

¹⁴⁷ Opinion Poll: U.S. Image of Japan. Press Releases // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Dec. 20, 2017. – URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_001851.html

¹⁴⁸ Opinion Poll: 2013 U.S. Image... Op.cit.

¹⁴⁹ Opinion Poll: 2013 U.S. Image... Op.cit.

¹⁵⁰ Opinion Poll: U.S. Image of Japan. Press Releases // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Dec. 20, 2017. – URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_001851.html

пласт альясів. Взаємодія через ЗМІ та програми обмінів з представниками інших культур допомагають формувати позитивне уявлення про Японію. З другою каденцією Ш. Абе почалося посилення культурної дипломатії та більш ретельне ставлення до неї. Якщо раніше їй не приділялося багато уваги, а ініціативи не виконувалися, з 2013 р. відмічається зацікавленість уряду у поширенні японської культури на «корейського буму» та негативного ставлення до попередньої культурної програми.

РОЗДІЛ 3. НАСТУПНІСТЬ І ЗМІНИ В ЯПОНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ У СІЧНІ 2017 Р. – ВЕРЕСНІ 2020 Р.

3.1. Двосторонні політичні відносини за уряду Ш. Абе і адміністрації Д. Трампа.

Передвиборча кампанія Д. Трампа, під час якої було висунуто гасло «Америка передусім», критикувала союзників, серед них і Японію. Причиною став недостатній внесок у оборонні відносини та намагання отримати економічну перевагу за допомогою позитивних відносин з США. Д. Трамп зазначав, що США зобов'язані захищати суверенітет Японії, проте її вклад у оборонні проекти занадто малий, тому вкладання сторін нерівномірне. Така ситуація є неправильною та непривабливою для США. Д. Трамп наголосив, що Японія фінансує лише 50% від оборонних потреб американських військ, коли має виплачувати усі 100%. У передвиборчій кампанії Д. Трамп наголошував на необхідності збільшення військових витрат союзниками, якщо цього не буде, США будуть вимушені вивести свої війська та залишити все як є.¹⁵¹

Ці заяви викликали стурбованість у Японії. Оскільки у регіоні спостерігалось значне погіршення ситуації, зокрема через ядерне випробування проведене КНДР у січні 2016 р. Через місяць, у лютому, було запущено балістичну ракету, а у березні відбулася ціла серія запусків балістичних ракет, що впливало на безпекову ситуацію у регіоні. Хоча КНДР запевняла, що випробовувала водневу бомбу, масштаб підземних поштовхів став причиною інших висновків у Японії та зростанню напруги між державами.¹⁵²

Складна ситуація у регіоні, зокрема проблеми з сусідами вимагали від Японії підтримування двосторонніх відносин з США на високому рівні. Проте заяви Д. Трампа сколихнули суспільство. Це викликало критику у Токіо та

¹⁵¹ Smith Sheila A. U.S.-Japan Relations in a Trump Administration // Asia Policy. – No. 23. – 2017. – p. 13-20. URL: www.jstor.org/stable/24905139. (21 Jan. 2021).

¹⁵² Defense of Japan 2016 / Ministry of Defense. – 2016. – P. 21-22. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2016.html

розмови про те, що Д. Трамп не розуміє, з чого складається альянс та яка у нього мета. У відповідь на звинувачення зазначалося, що Японія сплачує майже 75% потреб військових сил США на її території, збільшення цієї частки є недоречною. Крім того Японія змушена надавати допомогу США у рамках 9 статті Конституції, яка не дозволяла формування власної армії, що не можна було залишати поза увагою.¹⁵³

Проте не лише безпекові питання викликали непорозуміння та побоювання. Д. Трамп також висловлював критику стосовно заниженого обмінного курсу та нечесних торговельних практик, які знищували питання «взаємності» у торгівлі та ставили США у невідгідне становище. Також заявлялося про вихід з Транстихоокеанського партнерства, у яке 2016 р. ввійшла і Японія через вимоги США, така різка зміна здавалася загрозливою для двосторонніх відносин та викликала критику. Прихід до влади адміністрації Д. Трампа міг стати початком великих непорозумінь у торговельних питаннях США та Японії. Проте у Токіо не дуже вірили в успішність цієї передвиборчої компанії, тому не було заздалегідь встановлено необхідних контактів.¹⁵⁴

Стосовно передвиборчих заяв Д. Трампа було багато негативних думок, їх вважали неліберальними та занадто сконцентрованими на США. Японія просто не могла прийняти той шлях, який їй пропонувався: виробництво ядерної зброї та її утримання задля безпеки стало б причиною регіональних конфліктів та підштовхнуло б Японію до статусу держави-ізгоя, яка зруйнувала репутацію мирної країни, що пропагувалася з кінця Другої світової війни. Піти таким

¹⁵³ Tsuruoka M. The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique? [Електронний ресурс] / Michito Tsuruoka // IAI Papers. 18/02. – 2018. – Р. 9. – URL: www.jstor.org/stable/resrep17536.

¹⁵⁴ Sugiyama Satoshi, Johnson Jesse. Future Direction of U.S.-Japan Relationship in Balance as Election Results Stall // The Japan Times. – Nov. 4. – 2020. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/11/04/national/politics-diplomacy/us-japan-relations-presidential-election/>

шляхом означало б втратити все. І прихід до влади адміністрації Д. Трампа, а також його погляди викликали питання та побоювання.¹⁵⁵

Побоювання за зміни, які могла принести з собою перемога Д. Трампа, змусила Ш. Абе зустрітися з новим президентом одразу після виборів – 17 листопада 2016 р., аби врегулювати всі питання, у яких виникали протиріччя. Для Японії цей візит був дуже важливим, оскільки на нього покладалося багато очікувань. Головним завданням стало переконання Д. Трампа у тому, що американсько-японський альянс має важливе значення для Індійсько-Тихоокеанського регіону, тому на нього потрібно звертати увагу. Крім цього Японію представляли як надійного союзника, відносини з яким не зосереджувалися лише на безпековій сфері, а були більш різносторонніми. Японію представляли як надійного партнера у регіоні, який буде підтримувати США у рамках двосторонніх та багатосторонніх угод.¹⁵⁶

На тлі цього серед японців значно впала довіра до американського президента. Якщо у 2016 р. вона становила 78%, то у 2017 р. лише 24%, що могло викликати катастрофічні наслідки. Напруга, очікування гіршого та недовіра – це заважало формувати нормальні двосторонні відносини та вимагало негайних дій з боку правлячої партії, оскільки намічалось чергове погіршення відносин.¹⁵⁷

10-12 лютого 2016 р. відбувся офіційний візит Ш. Абе до Вашингтона, де розпочалося налагодження відносин між лідерами. Цей візит пройшов доволі тепло та мав позитивні наслідки. У результаті переговорів Д. Трамп зазначив, що альянс з Японією є важливим для безпеки у всьому регіоні та визнав

¹⁵⁵ Thakur Ramesh. The Trump effect and Japan // The Japan Times. – Mar. 1, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/03/01/commentary/japan-commentary/trump-effect-japan/>

¹⁵⁶ Nagy Stephen R. Trump's post-election policy will differ from pre-election rhetoric // Expect Closer Japan-U.S. Ties. – Nov 25. – 2016. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2016/11/25/commentary/japan-commentary/expect-closer-japan-u-s-ties/>

¹⁵⁷ Tsuruoka M. The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique? [Електронний ресурс] / Michito Tsuruoka // IAI Papers. 18/02. – 2018. – P. 6. – URL: www.jstor.org/stable/resrep17536.

зобов'язання США перед Японією. Там же було зазначено, що спірні острови Сенкаку також входять до сфери дії спільного договору та мають захищатися як японська територія, що викликало позитивну реакцію серед японців.¹⁵⁸

Проте успішність саміту не вирішила усіх проблем. Оцінки ситуації у Японії залишалися неоднозначними, що сприяло поширенню думок про ненадійність США як постійного партнера, а також як гаранта безпеки та суверенітету Японії. З'явилася думка про те, що Японія має зменшити залежність від США у першу чергу в економічних та безпекових питаннях, аби не покладатися лише на партнера, який може у будь-який момент змінити свою думку. Невдоволення попередніми виступами Д. Трампа стало причиною формування напруження у питанні американсько-японського альянсу.¹⁵⁹

Незважаючи на критику політики Д. Трампа Ш. Абе не міг висловлювати відкриту критику його адміністрації через складну регіональну ситуацію. Ядерні випробування КНДР, агресія Китаю у Східно-Китайському морі поблизу спірних островів Сенкаку могли стати більш активними через послаблення альянсу, прогалина у двосторонніх відносинах могла спровокувати військову агресію. Аби уникнути цього Ш. Абе мав піклуватися про альянс та його потужність. Другою причиною прийняття було тяжіння до республіканської адміністрації. М'яка політика Б. Обама щодо Китаю не мала великої підтримки серед населення, коли політика його попередника – Дж. Буша – вважалася найбільш популярною серед японців.¹⁶⁰

На засіданні бюджетного комітету нижньої палати парламенту, що відбулося 14 лютого, Ш. Абе наголосив на тому, що Японія не може прийняти інше рішення. Вона змушена підтримувати відносини з Д. Тампом, оскільки

¹⁵⁸ A good start for Abe and Trump? // The Japan Times. – Feb 13, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/02/13/editorials/good-start-abe-trump/>

¹⁵⁹ Thakur Ramesh. The Trump effect and Japan // The Japan Times. – Mar 1, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/03/01/commentary/japan-commentary/trump-effect-japan/>

¹⁶⁰ Tsuruoka M. The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique? // IAI Papers. 18/02. – 2018. – P. 3-4. – URL: www.jstor.org/stable/resrep17536.

зростання військової загрози у регіоні залишається. У випадку військових дій США можуть захистити суверенітет Японії. Хоча питання островів Сенкаку та готовності США до рішучих дій у разі збройного конфлікту на їх території залишалося відкритим, відносини мають вибудовуватися на довірі. Хоча б іншим державам варто вважати, що відносини між США та Японією залишаються стабільними та базуються на довірі і є непорушними. Лише такі дії можуть гарантувати безпеку та стримування регіональних суперників, особливо Китаю, агресивні дії якого стають занадто активними.¹⁶¹

За адміністрації Д. Трампа почалося посилення військової присутності США у регіоні, що відображено у Стратегії національної безпеки за 2017 р. Індійсько-Тихоокеанський регіон позначався як важливий для нормального розвитку США. Індійсько-Тихоокеанський регіон бачився як вільний та відкритий, і саме таке уявлення про нього ви малаго докладання зусиль. Напружена ситуація у Східно-Китайському та Південно-Китайському морях, а також ядерна програма КНДР сприяли посиленню військової присутності США. У документі зазначалося, що безпекове співробітництво з Японією не лише продовжиться, а й буде поглиблюватися.¹⁶²

Це ж було відтворено у Національній стратегії оборони 2018 р., де зазначалося, що США мали розширювати найважливіші партнерства та союзи зі стратегічним значенням. Напрямок на нарощування сил спільно з союзниками, підтримка стабільності та балансу, просування власних інтересів – такими були головні підходи. Окремо виділялися питання вільного та відкритого Індійсько-Тихоокеанського регіону, який виступав важелем для стримування агресії та підтримування стабільності. У рамках розширення

¹⁶¹ Yoshida R. Deflecting Criticism of Trump Ties, Abe Says 'No Other Choice' But Close Japan-U.S. Relationship // The Japan Times. – Feb 14, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/02/14/national/politics-diplomacy/deflecting-criticism-trump-ties-abe-says-no-choice-close-japan-u-s-relationship/>

¹⁶² National Security Strategy of the United States. December 2017. // Washington D.C. – 2017. – P. 46-47. – URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

індійсько-тихоокеанських альянсів, які впливали на роль США у регіоні, а також зазначали основні напрямки розвитку японської безпекової політики, планувалося проведення спільних операцій, зокрема виділялася Австралія, що мала створити тісну систему нагляду за морським правом разом з Японією та США.¹⁶³

Індійсько-Тихоокеанська стратегія департаменту оборони за 2019 р. також фіксувала продовження цієї політики схильності до розширення співробітництва з Японією та збільшення військової присутності у регіоні. Причини залишилися тими же: активність Китаю у регіоні та ядерні випробування КНДР, які останнім часом відбувалися дуже часто.¹⁶⁴

Продовжилося перегрупування сил на основі Гуамської угоди, яка була прийнята у 2009 р.¹⁶⁵ Проте залишилася такою ж серйозною окінавська проблема. У Білій книзі самооборони Японії за 2018 р. зазначалося, що перегрупування військ – проблема, яка потребує швидкого вирішення. Вплив на Окінаву мав бути знижений усіма можливими способами, проте, враховуючи ситуацію, це не мало впливати на потенціал військових сил США.¹⁶⁶

У 2017 р. було повернено близько 4 га землі. У 2018 р. повернули 3 га біля шосе 58. Це був важливий момент, оскільки близьке розташування американської бази створювало найбільші у префектурі затори, які викликали невдоволення місцевих жителів. Японці очікували, що повне повернення землі

¹⁶³ Summary of the 2018 National Defense Strategy – 2018. – 11 p. – URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

¹⁶⁴ The Department of Defense Indo-Pacific Strategy Report. – 2019. – URL: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>

¹⁶⁵ Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США. Вказ. пр. – С. 349-361.

¹⁶⁶ Defense of Japan 2018 / Ministry of Defense. – 2018. – 313 p. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2018.html

значно зменшить кількість заторів у префектурі. На честь цього повернення відбулася церемонія.¹⁶⁷

Питання до переміщення військових сил з Окінави залишалося і у 2019 р., що відображено у Білій книзі самооборони Японії за зазначений рік. Там робився акцент на тому, що наявність на Окінаві військових сил США – важливий елемент безпеки, оскільки вона знаходиться найближче до зон можливого конфлікту, а також зв'язана з міжнародними морськими торговельними шляхами. Крім цього Окінава має стратегічне розташування для можливих агресорів, оскільки надає доступ до Тихого океану.¹⁶⁸

Проте також вказано, що уряд все ще розуміє необхідність зменшення впливів на Окінаву. Станом на 1 січня 2019 р. на територію Окінави припадало близько 70% військових об'єктів, які займали близько 14% від площі усього острова, що є занадто великою цифрою. Тому наприкінці каденції Ш. Абе продовжувалося переміщення військ з цього регіону.¹⁶⁹

Питання переміщення бази Футенма залишилося відкритим через постійні судові процеси, які ініціювала місцева адміністрація. У створенні нових військових баз вбачали негативний вплив на флору та фауну. Зокрема наголошувалося на можливості руйнування коралових рифів, а також інших негативних наслідках від земельних робіт. Постійні судові позови негативно впливали на швидкість переміщення.¹⁷⁰

Отже проблема розвантаження Окінави залишилася відкритою і під час адміністрації Д. Трампа. Хоча з часів адміністрації Б. Обама відбулися деякі зрушення у цьому питанні: частину територій все ж вдалося повернути; проте

¹⁶⁷ Defense of Japan 2018 / Ministry of Defense. – 2018. – P. 295. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2018.html

¹⁶⁸ Defense of Japan 2019 // Ministry of Defense. – 2019. – P. 333. – URL: https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/wp2019/pdf/DOJ2019_Full.pdf

¹⁶⁹ Defense of Japan 2019 // Ministry of Defense. – 2019. – P. 333. – URL: https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/wp2019/pdf/DOJ2019_Full.pdf

¹⁷⁰ Defense of Japan 2019 // Ministry of Defense. – 2019. – P. 339. – URL: https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/wp2019/pdf/DOJ2019_Full.pdf

на кінець другої каденції Ш. Абе проблема залишилася такою ж актуальною та складною. Вона вимагала додаткових рішень. Проте Японія все ще орієнтується на військову присутність США на своїх територіях, визнає її необхідною складовою безпеки.

Крім зазначеного японський уряд постійно акцентував на тому, що підтримує політику США, щодо регіону. Японія також бачить Індійсько-Тихоокеанський регіон вільним та відкритим. Ця концепція відображала політику Ш. Абе. За його другої каденції розпочався процес «військової нормалізації». За цей час збільшилися витрати на оборонні проекти, а також на закупівлю військової техніки. Ш. Абе завжди акцентував на тому, що зараз регіон неспокійний, спірні території постійно стають причиною конфліктів, саме тому Японія змушена повернутися до рівномірного розвитку всіх сфер, у тому числі і військової, адже вона має мати можливість захистити себе у разі потреби.¹⁷¹

Крім зазначених напрямків Біла книга самооборони Японії за 2019 р. акцентувала увагу на нових безпекових викликах, які з кожним роком ставали більш важливими. У першу чергу це космічний та кіберпростір, які можна використовувати у військових цілях. Задля досягнення безпеки у регіоні, Японія разом з США мала освоювати нові технології для зміцнення військової міці, зокрема у сфері відстежування. Також Біла книга самооборони зазначала, що Японія мала переглянути свої оборонні можливості та фундаментально зміцнити структуру власних Сил самооборони, залишаючи при цьому альянс з США, а також активне співробітництво у багатьох інших сферах.¹⁷²

Не лише двосторонній альянс відігравав важливу роль. США і Японія співпрацювали і на глобальних та регіональних форумах, присвячених безпеці. З 2017 р. відбувалися зустрічі представників США, Японії, Австралії та Індії,

¹⁷¹ U.S. Policy Toward Japanese Military Normalization / Edited by Mark Cancian // Center for Strategic and International Studies (CSIS). – 2017. – P. 33-34.– URL: www.jstor.org/stable/resrep23162.6.

¹⁷² Defense of Japan 2019 // Ministry of Defense. – 2019. – P. 3-4. – URL: https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/wp2019/pdf/DOJ2019_Full.pdf

які проходили у рамках Чотиристороннього безпекового діалогу. Така ініціатива була запропонована Ш. Абе у 2007 р., проте знайшла своє втілення лише у 2017 р. Важливість відносин з Австралією та Індією зазначалася і у Білій книзі самооборони. Вказувалося, що для створення вільного та відкритого регіону, стратегічними є тісні відносини у першу чергу з Австралією, з якою і так відбуваються спільні навчання з питань вільного пересування морськими шляхами, а також Індією.¹⁷³

У 2020 р. була 60 річниця Американсько-японського договору безпеки. Цей договір залишився «наріжним каменем миру», від нього залежить стабільність та процвітання регіону. Оскільки договір засновувався на спільних цінностях та інтересах, він мав підтримку з обох сторін та залишився важливим елементом розвитку двосторонніх відносин. Ставлячи за головну мету досягнення політичних, економічних свобод, прав людини та сприяння процвітанню у регіоні, він визначає вектор співробітництва.¹⁷⁴

Питання витрат Японії на потреби американської армії на її території залишилося відкритим. У 2019 р. Джон Болтон висунув вимогу збільшити виплати Японії у п'ять разів. Проте вирішення це питання так і не знайшло, поки що залишаючись лише вимогою, яка не знайшла підтримки зі сторони японців.¹⁷⁵

Крім посилення двосторонніх відносин з США, Японія намагалася налагодити відносини з КНР, оскільки саме звідти очікувалася загроза. Аби її уникнути, покращення двосторонніх відносин стало одним з напрямків

¹⁷³ Defense of Japan 2019... Op.cit. – 49-50.

¹⁷⁴ The United States and Japan Reaffirm Strong Ties and Shared Democratic Values.Fact Sheet. Office of the spokesperson. // U.S. Department of State. – Oct. 5, 2020. – URL: <https://2017-2021.state.gov/the-united-states-and-japan-reaffirm-strong-ties-and-shared-democratic-values//index.html>

¹⁷⁵ Washington Asked Tokyo to Pay Five Times as Much Per Year for U.S. Forces Based in Japan // The Japan Times. – Nov. 16, 2019. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/11/16/national/trump-wants-tokyo-quadruple-base-hosting-payments-8-billion-foreign-policy/>

зовнішньої політики, хоча вона і залишалася другорядною через вирішення основних проблем з США.

Отже за адміністрації Д. Трампа відбулося посилення безпекового співробітництва, чергове збільшення оборонного бюджету. Побоювання, які були на початку адміністрації Д. Трампа не виправдалися, більшість спірних моментів вдалося вирішити. Проте залишилася проблема зменшення військової присутності США на Окінаві, вона так і не знайшла вирішення ні за адміністрації Б. Обами, ні за адміністрації Д. Трампа. Певні кроки для врегулювання були зроблені, проте продовжилося протистояння місцевого населення більшості ініціатив. Також спостерігалось посилення багатосторонніх відносин. Зокрема з Австралією та Індією, що пропонувалося Ш. Абе ще під час першої каденції.

3.2. Стан торговельно-економічних відносин

Важливою сферою двосторонніх відносин Японії та США є торгівля. За адміністрації Б. Обами відбулися деякі зрушення, які дозволили Ш. Абе впровадити нові реформи, проте з приходом адміністрації Д. Трампа очікувалося значне погіршення торговельних відносин через критику Японії, яка викликала невдоволення та стурбованість у виробників автомобілів, оскільки саме їх продукція складала більшу частину експорту Японії. Негативні очікування у цілому підтвердилися.

У 2017 р. Д. Трамп не ставив торговельні питання, хоча Ш. Абе висловив власні погляди на економічні та торговельні питання. Він акцентував на тому, що японська автомобільна промисловість створювала додаткові робочі місця у США, оскільки частина автомобілів збиралася саме там. Це давало можливість стверджувати на значному внеску Японії до економіки США. Такі слова мали переконати у важливості Японії для формування робочих місць та ¹⁷⁶

¹⁷⁶ Yoshida R. Deflecting criticism of Trump ties, Abe says 'no other choice' but close Japan-U.S. relationship // The Japan Times. – Feb. 14, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/02/14/national/politics->

Крім цього Ш. Абе звернув увагу на Транстихоокеанське партнерство, з якого США вийшли, надавши перевагу двостороннім угодам. Для уряду Ш. Абе було вигідно, аби США залишалися у рамках цієї угоди, оскільки і без того складне приєднання Японії до ТТП давало можливість для впровадження нових реформ, основною метою яких було відновлення економіки та стало компонентом захисту національних інтересів.¹⁷⁷

З 2018 р. почалися значні зміни у торговельній політиці Д. Трампа, які негативно впливали на міцність двосторонніх відносин. У березні було встановлено тарифи на експорт алюмінію та сталі, що викликало критику у Японії, оскільки вона була одним з найбільших постачальників сталі до США. Японія стверджувала, що ці обмеження не мали поширюватися на неї через тісні безпекові відносини. Також Японія подала багато петицій намагаючись уникнути негативних впливів на власну економіку. Це був перший поштовх до погіршення двосторонніх торговельних відносин.¹⁷⁸

Другим поштовхом стало встановлення тарифів на імпорт автомобілів та запчастин до них у травні 2018 р., оскільки такі дії визнавалися загрозою для національної безпеки США. Японія, постачаючи велику кількість автомобілів до США, сприйняла це дуже негативно, прогнозуючи жахливі наслідки для власної економіки, оскільки саме експорт автомобілів складав близько 75% усього японського експорту. Такі кардинальні зміни не могли залишитися поза увагою.¹⁷⁹

diplomacy/deflecting-criticism-trump-ties-abe-says-no-choice-close-japan-u-s-relationship/.

¹⁷⁷ A good start for Abe and Trump? // The Japan Times. – Feb. 13, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/02/13/editorials/good-start-abe-trump/>

¹⁷⁸ Chanlett-Avery E. Manyin M., Williams B. Japan-U.S. Relations: Issues for Congress. – Oct. 1, 2019. – URL: https://www.everycrsreport.com/files/20191001_RL33436_a2895e6c8713626541f58de916e27dfe44f05649.pdf.

¹⁷⁹ Chanlett-Avery E. Manyin M., Williams B. Japan-U.S. Relations... Op.cit.

Хоча США так і не ввели тарифи на японські автомобілі, вони використовували цю можливість як засіб тиску під час переговорів 2018 р. США прагнули відкрити для себе сільськогосподарський сектор Японії, який сильно захищався японським урядом за допомогою обмежень. Можливість впливу на рішення Японії активно використовувалася для просування власних інтересів.

В результаті у 2019 р. була підписана торговельна угода, у якій Японія погодилася розширити доступ США до ринку сільськогосподарської продукції, зменшила чи (на деякі товари) ліквідувала тарифи. У відповідь США також зменшили тарифи на промислові товари та деяку сільськогосподарську продукцію, яку виробляла Японія. Також була підписана угода про електронну торгівлю, що передбачала передачу даних через кордони, захист приватної інформації та використання шифрувальних технологій, слідкуванням за кібербезпекою. Ці зміни мали позитивно вплинути на електронну торгівлю у Японії, яка до цього стикалася з певними складнощами.

Проте ці угоди не розглядали питання торгівлі автомобілями та запчастинами, хоча представник США пообіцяв, що введення тарифів не буде. Це був лише перший етап переговорів, дискусійні питання мали розглядатися на подальших зустрічах, які мали розпочатися через чотири місяці, де планували вирішити питання інвестицій, обмежень та тарифів.¹⁸⁰

Хоча Ш. Абе і назвав нову Торговельну угоду вигідною, її прохолодно прийняли у Японії, через проблеми, які вона могла принести з собою. Зокрема японців не влаштовував тиск, за допомогою якого відбулося відкриття сільськогосподарського ринку, адже це могло у майбутньому стати причиною збитків в індустрії виробництва яловичини та свинини, розвиненій у Японії. Також ця угода не отримала підтримку у автомобільній промисловості, оскільки вона офіційно не знижувала тарифи. Викликало питання відповідності

¹⁸⁰ Chanlett-Avery E. U.S.-Japan Relations // Congressional Research Service. – Feb. 2, 2021. – URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10199.pdf>.

цієї угоди Згоді про вільну торгівлю, яка вимагала відміни тарифів та інших перешкод для вільної торгівлі.¹⁸¹

Можливість збільшення тарифів на імпорт автомобілів у США викликала багато питань. Прогнозувалося, що японська економіка могла впасти на 0,1%, існувала і можливість зниження виробництва автомобілів на 3,6%. Це падіння могло повести за собою і зменшення потреби у промисловому виробництві, яке зв'язане з машинним будівництвом. У результаті від політики адміністрації Д. Трампа очікувався значний удар по промисловому виробництві у регіонах, що спеціалізуються на них. У результаті знизиться і потреба у електроенергії.¹⁸²

Одна з основних змін у торговельній політиці Японії – збільшення орієнтації на національну безпеку. Через це загроза введення додаткових тарифів, яка з'явилася через політику адміністрації Д. Трампа, стала причиною меншої уваги до можливостей, що могли надати ці переговори.¹⁸³

Проте, незважаючи на це, у 2019 р. Японія стала п'ятим за величиною торговельним партнером США з експорту і четвертим з імпорту. Що було непоганим показником. Хоча економіка Японії потерпала не лише через зовнішні проблеми, а й через внутрішні. Серед них зменшення кількості працездатного населення, низька інфляція та великі борги у керівному апараті, що також сповільнювало перехід до нових методів ведення економіки. Хоча за уряду Ш. Абе ці проблеми намагалися вирішити, проте не всі з них вдалося закрити до кінця другої каденції.¹⁸⁴

¹⁸¹ Fukunaga Yu. Japan's Trade Policy in the Midst of Uncertainty // *Asie. Visions.* – No. 112. – Feb., 2020. – URL: <https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/asie-visions/japans-trade-policy-midst-uncertainty#:~:text=On%207%20October%202019%2C%20Japan,of%20interest%20for%20both%20sides>.

¹⁸² Yanagisawa A., Aoshima M, Arimoto H. Economic and Energy Outlook of Japan Through FY2019 // IEE Japan. – Juli 26, 2018. – URL: <https://eneken.ieej.or.jp/data/8092.pdf>

¹⁸³ Yanagisawa A., Aoshima M, Arimoto H. Economic... Op.cit.

¹⁸⁴ U.S.-Japan Relations // Congressional Research Service. In Focus. – Feb. 2, 2021. – URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10199.pdf>

Станом на 2019 р. Японія стала четвертим за величиною імпортером сирової нафти, третім – вугілля, а також найбільшим імпортером зрідженого газу. При цьому країна не має зв'язку з міжнародними нафто- та газопроводами, вся сировина постачається виключно за допомогою танкерів. Японія потребує багато енергії. У 2019 р. вона зайняла п'яте місце по кількості спожитої енергії у світі, хоча останнім часом спостерігається зменшення обсягів споживання. Це пов'язано з високим рівнем енергозбереження, а також невеликими темпами росту ВВП.¹⁸⁵

Окремо слід зазначити зміни у сфері енергетики, які відбулися через вихід США з Паризької кліматичної угоди. «Чиста» енергія, що була основним напрямком за адміністрації Б. Обама, відійшла на задній план, їй на заміну повернулася атомна енергія, яка частково вирішила енергетичну кризу, у якій опинилася Японія після Великого землетрусу 2011 р. Якщо раніше пріоритетними проблемами були зміна клімату та регіональна енергетична безпека, за адміністрації Д. Трампа акценти змістилися.

Сектор зрідженого природного газу знову отримав важливе значення, оскільки він відповідав інтересам обох країн. У 2019 р. США стали одним з найбільших експортерів газу, а Японія у цей час була найбільшим покупцем. На території Японії реалізовувалася стратегія створення регіонального центру торгівлі цим товаром. Оскільки обидві країни мали свою вигоду, перехід до повернення до звичних джерел енергії відбувся швидко.¹⁸⁶

Японсько-американське стратегічне енергетичне партнерство, яке розпочалося у 2017 р. також мало великий вплив на зазначену сферу. Основні принципи цього партнерства зосереджені навколо розвитку та росту Азійського

¹⁸⁵ Japan Energy // U.S. Energy Information Administration. – Nov. 2, 2020. – URL: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/JPN>

¹⁸⁶ Chanlett-Avery E. Manyin M., Williams B. Japan-U.S. Relations: Issues for Congress. – Oct. 1, 2019. – URL: https://www.everycrsreport.com/files/20191001_RL33436_a2895e6c8713626541f58de916e27dfe44f05649.pdf.

регіону за рахунок енергетики. Японія підтвердила свою готовність співпрацювати для досягнення високого рівня інвестицій у проекти, що розраховані на постачання зрідженого газу та будівництво відповідної інфраструктури. Різні ініціативи, що проводилися задля розширення можливостей у регіоні, були направлені саме на це та мали на меті вирішення у першу чергу енергетичних питань США та Японії, а також створення ринків збуту.¹⁸⁷

На п'ятій зустрічі, яка відбулася у Бангкоці, вперше до переговорів приєдналася третя країна. Ця зустріч показала, наскільки важливим є розширення співробітництва з іншими країнами. Японія та США збираються і надалі залучати інші країни до діалогів з енергетики, аби створити спільну мережу, у якій учасниці зможуть реалізовувати свій енергетичний потенціал.¹⁸⁸

Енергетичні потреби Індійсько-Тихоокеанського регіону за прогнозами до 2040 р. зростуть на 60%. Саме це спонукало США та Японію до створення відкритого та конкурентного ринку, вони націлені на створення регіональних електромереж, які зможуть задовольняти енергетичні потреби регіону. Крім цього країни активно залучають до цієї сфери приватний сектор, вважаючи, що саме він допоможе вирішити більшість проблем.¹⁸⁹

Після аварії на АЕС Фукусіма-1, яка відбулася в березні 2011 р. до 2013 р. усі атомні реактори були закриті. Ліберально-демократична партія не планувала повертатися до використання атомної енергії на початку урядування. Проте це спричинило енергетичну кризу та величезне збільшення витрат на енергетику. Ш. Абе все ж почав відновлення важливості атомної енергії, оскільки вона мала колосальний вплив на нормальне функціонування енергетичної сфери. У 2019 р.

¹⁸⁷ 2019 Japan-U.S. Strategic Energy Partnership Statement: Recent Major Developments // U.S. Department of State. – Nov. 4, 2019. – URL: <https://www.state.gov/2019-japan-u-s-strategic-energy-partnership-statement-recent-major-developments/>.

¹⁸⁸ 2019 Japan-U.S. Strategic Energy Partnership. Op.cit.

¹⁸⁹ A Strategy to Meet Indo-Pacific Energy Needs // U.S. Department of State. – June. 25, 2020. – URL: <https://www.state.gov/A+Strategy+to+Meet+Indo-Pacific+Energy+Needs>.

все ж відкрили дев'ять реакторів з 54, плани говорять про те, що згодом буде відновлено роботу половини з них.¹⁹⁰

Після аварії на Фукусімі-1 енергетичний баланс Японії зазнав значних змін. Тепер частка газу та нафти стали значно більшими. Залишилися відтворювані джерела енергії. Станом на 2019 р. частка нафти становила близько 40%, вугілля – 26%, а природного газу – 21%. Ця зміна була доволі різкою, оскільки у 2010 р. на ядерну енергію відводилося близько 13% усієї споживаної енергії. Очікувалося, що з новим підходом до енергетичної політики частка атомної енергії знову збільшиться. Це необхідно для зменшення імпорту енергії та стабілізації енергетичної безпеки країни.¹⁹¹

Вважалося, що цей напрямок співробітництва більше підходив інтересам Японії, ніж пріоритети, що були за адміністрації Б. Обама. Оскільки перехід на «чисту» енергію давався Японії дуже важко через певну консервативність суспільства. Крім цього вважалося, що на атомну енергію припадає значна частка енергії, що виробляється у самій Японії, закуповувати її у таких масштабах дуже важко для країни.¹⁹²

Аналіз результатів використання атомної енергії говорить про те, що з такими темпами розвитку можна очікувати будівництва додаткових реакторів. Як наслідок, у кінці 2019 р. витрати на імпорт енергії зменшилися, а рівень самозабезпечення підвищився на 2,1%, що є значним проривом в порівнянні з проблемами, які мали місце після повного відключення атомних електростанцій. У той же час відмічалось значне скорочення викидів вуглекислого газу у повітря, що позитивно впливало на стан атмосфери.

¹⁹⁰ Chanlett-Avery E., Manyin M., Williams B. Japan-U.S. Relations: Issues for Congress. – Oct. 1, 2019. – URL: https://www.everycrsreport.com/files/20191001_RL33436_a2895e6c8713626541f58de916e27dfe44f05649.pdf

¹⁹¹ Japan Energy // U.S. Energy Information Administration. – Nov. 2, 2020. – URL: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/JPN>

¹⁹² Blakemore R., Yellen D. The Us-Japan Energy Relationship // Enhancing US-Japan Cooperation on Clean Energy Technologies. – Atlantic Council, 2020. – P.4-8. – URL: www.jstor.org/stable/resrep26771.4.

Покращення у багатьох сферах відмічалось у документах та використовувалося для збільшення довіри до атомної енергії.¹⁹³

Незважаючи на повернення до атомної енергетики, все ще розробляються відновлювані джерела енергії. Зокрема популярністю користуються сонячні електростанції. Проте з ними пов'язана велика кількість проблем, через що з'явилася необхідність у перегляді Зелених тарифів.¹⁹⁴

Незважаючи на усі перешкоди, частка відновлюваної енергії залишається доволі великою. Зокрема сонячної енергії. На неї припадало трохи менше 10% споживання. І у цій сфері прогнозується зростання частки споживаної енергії через її здешевлення.¹⁹⁵

Отже енергетичний сектор зазнав значних змін. Йдучи за пріоритетами адміністрації Д. Трампа, Японія змогла частково вирішити власні проблеми, які стосувалися закупівлі енергії, а також створити план по збільшенню частки самозабезпечення енергоресурсами. Проте торговельна політика зазнала змін, що мали негативні відгуки серед населення через тиск можливістю введення тарифів на автомобілі задля відкриття сільськогосподарських ринків американській продукції.

3.3. Співпраця у культурно-гуманітарній сфері

Крім безпекового та торговельного співробітництва велику роль відігравало і культурне, оскільки саме воно відповідало за встановлення культурних взаємозв'язків та взаєморозуміння. Японці та американці дуже різні, часто не могли в повній мірі досягнути всі культурні здобутки один одного, оскільки мають різний культурний пласт. Тому культурна дипломатія

¹⁹³ Yanagisawa A., Aoshima M., Arimoto H. Economic and Energy Outlook of Japan Through FY2019 // IEE Japan. – Juli 26, 2018. – URL: <https://eneken.ieej.or.jp/data/8092.pdf>

¹⁹⁴ Yanagisawa A., Aoshima M., Arimoto H. Economic... Op.cit.

¹⁹⁵ Japan Energy // U.S. Energy Information Administration. – Nov. 2, 2020. – URL: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/JPN>

стала важливим напрямком для Японії, особливо після того, як велику роль їй почали приділяти сусідні держави.

З приходом до влади Ш. Абе почалися зміни у ставленні до культурної політики. Як вже було зазначено, програму «Cool Japan» часто критикували через те, що вона не могла забезпечити відчутні результати та розкрутити японський бренд так, як це планувалося з самого початку. У більшій мірі через те, що уряд недостатньо уваги приділяв питанню культурної дипломатії.¹⁹⁶

За адміністрації Б. Обама у 2014 р. гостро постало питання того, що Японія програє у культурній боротьбі Сеулу та Пекіну, які більш активно розповсюджували свій бренд, а це у свою чергу давало можливість цим країнам створити негативний образ Японії, керуючись невирішеними історичними та територіальними суперечками. Особливо багато занепокоєнь викликала «корейська хвиля» – стрімке зростання популярності корейської культури, яка до того ж мала підтримку уряду. Це призвело до відходу Японії на другий план. Саме з того моменту почалося активне відродження культурного експорту та нового формування бренду Японії. Уряд пообіцяв змінити пріоритети стосовно культурної дипломатії.¹⁹⁷

У Дипломатичній книзі за 2019 р. вказувалося, що на цьому етапі існувало багато іноземців, зацікавлених у японській культурі, яка, у свою чергу, підштовхувала до зацікавлення самою країною. Уряд бачив необхідність у створенні бренду Японії та мав намір просувати вивчення Японії у наукових колах, а також у культурних та інших сферах. Зазначено, що Міністерство іноземних справ разом з Японським фондом постійно створювали нові проекти, спрямовані на поширення культури та спорту, а також займалися

¹⁹⁶ Warren A.S. Japan is Using Cultural Diplomacy to Reassert its Place in the World – But is the Message too Exclusive? – The Conversation. – Nov. 12, 2018. – URL: <https://theconversation.com/japan-is-using-cultural-diplomacy-to-reassert-its-place-in-the-world-but-is-the-message-too-exclusive-106463>

¹⁹⁷ Warren A.S. Japan is Using... Op.cit.

популяризацією туризму і японських брендів. Це проводилося задля того, аби створити позитивний імідж та збільшувати кількість іноземних туристів.¹⁹⁸

Відбулося XXVIII пленарне засідання CULCON 4-5 червня 2018 р., яке проводилося у Вашингтоні. Як і раніше, було визначено основні напрямки роботи та питання, що мали бути вирішені у межах засідання. Серед головних питань було виділено мобільність японських та американських студентів, вивчення японської мови у США, обмін мистецькими досягненнями, а також виховання нового покоління лідерів.¹⁹⁹

Було відмічено, що ініціативи стосовно обміну, впроваджені за адміністрації Б. Обами, мали певний успіх. Уряд Японії відкрив програми, за допомогою яких можна було отримувати стипендію для студентів, а також програми спрямовані на покращення вивчення англійської мови у молодшій та середній школах. У свою чергу, США приклали зусилля для популяризації навчання у Японії. Загалом дії обох сторін дали потенціал до наступного розвитку цієї сфери. Незважаючи на позитивні зрушення, CULCON наполягав на продовженні цих ініціатив та збільшенні мобільності студентів.²⁰⁰

Японська мова почала активніше вивчатися у США через ініціативи, впроваджені після минулої конференції 2016 р. Була частково вирішена проблема японських вчителів, оскільки саме їм мала віддаватися перевага у викладанні японської мови. Почалися заохочення тих, хто вивчає японську, наприклад, за допомогою літніх поїздок, а також програми Japan Bowl. Було визнано вклад обох країн у популяризацію японської мови.²⁰¹

Japan Bowl – змагання, яке проводиться у США кожної весни. Для нього запрошується 200 найкращих знавців японської мови серед школярів. Змагання

¹⁹⁸ Diplomatic Bluebook 2019 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – URL:

<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2019/html/chapter3/c030402.html>

¹⁹⁹ U.S.-Japan Conference on Cultural and Educational Interchange (CULCON) XXVIII// CULCON. – June 5, 2018. – P. 3. – URL: <https://culcon.jusfc.gov/plenary-sessions/28-culcon-xxviii/>

²⁰⁰ Diplomatic Bluebook... Op.cit. – p. 3.

²⁰¹ Diplomatic Bluebook... Op.cit. – p. 4.

націлені на виявлення рівня знання мови, який надається у американських закладах освіти. До програми входять питання не лише з мови, а й з культури, історії та соціальних особливостей, які впливали на становлення, розвиток і втілення мови у житті. Ці змагання користуються великою популярністю.²⁰²

Мистецький обмін також обговорювався з метою вирішення найважливіших питань. Серед них пошук спільних областей для співробітництва художників, збільшення доступу до мистецтва, пошуку різних точок зору на нього, спільне розповсюдження інформації, створювання виставок. Серед основних проблем виділили важливість навчання професіоналів у сфері мистецтва та обміном досвіду, а також створення спільних веб-сайтів, спрямованих на поширення японського мистецтва.²⁰³

Найважливішим питанням було визнано необхідність виховання нового покоління, оскільки представники йдуть з посад через поважний вік, а нові мають розуміти важливість двосторонніх відносин США та Японії. Для їх підготовки важливим було визначено спонукання до вивчення США у Японії та навпаки, а також проведення необхідних заходів у закладах вищої освіти, оскільки не всі вони розуміють важливість розвитку таких відносин.²⁰⁴

Фредерік Л. Шолдт, автор книги «Манга! Манга! Стів японських коміксів», що була направлена на знайомство англомовної аудиторії з культурою манги, зазначав, що станом на 2018 р. манга та аніме також завоювали популярність. У книжкових магазинах та магазинах, присвячених продажу коміксів, багато перекладеної манги. Аніме транслюється за допомогою телебачення та розповсюджуються у інтернеті. Хоча багатосерійні аніме не показуються у кінотеатрах, їх легко знайти на Amazon та Netflix, а голлівудські компанії останнім часом випускають фільми на основі японської манги. Проте така популярність має і негативні наслідки, які змушують Японію

²⁰² National Japan Bowl // Japan Bowl. – URL: <https://japanbowl.org/>

²⁰³ U.S.-Japan Conference on Cultural and Educational Interchange (CULCON) XXVIII// CULCON. – June 5, 2018. – P. 4. – URL: <https://culcon.jusfc.gov/plenary-sessions/28-culcon-xxviii/>

²⁰⁴ U.S.-Japan Conference... Op.cit. – P. 4-5.

з обережністю ставитися до розповсюдження своєї продукції. Річ у тім, що фанати часто не мають доступу до професійного перекладу через його відсутність. Це призводить до розповсюдження піратського контенту. Люди купують фізичні копії манги (оскільки у Японії переважає видавництво на аркушах, ніж оцифрування книг, особливо якщо мова йде про фанатську творчість по мотивах відомого аніме/манги/новели), сканують та роблять переклад, який в результаті розповсюджується безплатно і без супровідних дозволів. Ця проблема дуже гостро постає для видавництв та авторів, тому вони схильні до офіційних перекладів, хоч їх не так вже й багато, бо знають, що вже існує піратська версія.²⁰⁵

Популярність японської культури вилилася у «Otakon» – щорічне зібрання, яке проводилося з 1994 р. та направлене на те, аби фанати азійської культури (не лише японської, оскільки схожі формати існують і в КНР, і в Республіці Кореї) взаємодіяли між собою та ділилися своїми фендами. Тут збиралися творці фан-артів, з'являлася можливість фанатам спілкуватися з художниками, купувати офіційні фан-товари. Також проводилася велика кількість конкурсів, давалася можливість взаємодіяти з представниками свого фендому. Така взаємодія є результатом проникнення японської поп-культури до американського суспільства та репрезентує певні успіхи японського уряду у формуванні позитивного бренду Японії.²⁰⁶

У 2019 р. відбулася серія заходів, присвячених кращому ознайомленню американців з класичною японською культурою. Так, Міністерство іноземних справ провело заходи, деякі з них були присвячені японській драмі, казці про Гендзі, а також виставкам японських художників, які репрезентують японську філософську думку та розуміння життя. У рамках проекту «Japan 2019» було

²⁰⁵ Diplomatic Bluebook 2019 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – URL:

<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2019/html/chapter3/c030402.html>

²⁰⁶ Things to Do and See at Otakon! // Otakon. – URL: <https://www.otakon.com/activities/>

представлено велику кількість пам'яток японської культури для широкого кола глядачів з США.²⁰⁷

«Japan 2019» – проект, створений після неймовірно успішного проекту «Japonismes 2018», який мав за мету познайомити Францію з традиційним японським мистецтвом. Цей проект вважається найбільшим у цьому сторіччі проектом, що представляв японську культуру за кордоном. Він був ініційований Міністерством іноземних справ, Японським фондом та іншими дотичними міністерствами з залученням приватного сектору. Сам проект готувався під керівництвом Ш. Абе та був результатом політики культурної дипломатії. Виставку відвідали члени імператорської родини.²⁰⁸

За цим прикладом наступного, 2019 р., було заплановано та проведено новий масштабний проект, який на цей раз стосувався США. Він мав на меті донести особливості японської культури. Хоч масштаб попередньої програми був значно більшим, ця також мала великі впливи на еволюцію розуміння Японії у США.²⁰⁹ До офіційної програми входили виставки, лекції, покази фільмів. Розкривалося питання синтоїзму у японському мистецтві, місці та ролі образів звірів у ньому ж.²¹⁰

Один з найбільших концертів, що проводилися у рамках «Japan 2019» у Нью-Йорці 12 травня, – Japan Night (Японська ніч). На ньому були присутні чотири найвідоміші групи на момент проведення заходу, які здобули велику популярність у Японії та за її межами: HYDE, Wagakki Band, PUFFY AMIYAMI

²⁰⁷ Diplomatic Bluebook 2020 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2020. – URL:

<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2020/html/chapter3/c030402.html>

²⁰⁸ Diplomatic Bluebook 2019 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – URL:

<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2019/html/chapter3/c030402.html>

²⁰⁹ Diplomatic Bluebook 2020 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2020. – URL:

<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2020/html/chapter3/c030402.html>

²¹⁰ Japan 2019 Official Program // Japan Foundation. – April 17, 2019. – URL: https://www.jpff.go.jp/e/about/area/japan2019/official_program.html

та MISIA. Головною метою було визначено зближення Японії та США, а також сприяння глибокому розумінню культури та її поширенню на заході.²¹¹

У 2019 р. було відмічено стрімке зростання популярності Японської мови. Японський фонд пов'язував це з впливом глобалізації, яка змушувала японські компанії виходити за кордон, а також зі зростанням популярності поп-культури у світі за уряду Ш. Абе.²¹²

За результатами 2018 р. вивчення японської мови відбувалося у 142 країнах та регіонах, що стало рекордом з початку моніторингу, який вперше було проведено у 1974 р. Такі результати є дуже важливими для Японії, оскільки вони показують, наскільки бренд Японії розповсюдився світом. У 2018 р. близько 3,85 мільйонів чоловік вивчали японську мову у всьому світі.²¹³

Японський фонд відмічав, що вже у 2019 р. міжнародний екзамен на знання японської мови пройшло близько 1,37 мільйонів чоловік у 87 країнах та регіонах світу. Це доволі великі показники, враховуючи складність вивчення та відносно невелику кількість вчителів. Міністерство іноземних справ намагалося вирішити більшість проблем, у тому числі з компетентними спеціалістами японської мови. Був розроблений та активно просувається «Стандарт JF (Японського фонду) з вивчення японської мови», який відповідає міжнародним стандартам. Програми електронного навчання слідують йому. Також даються рекомендації стосовно того, які навчальні посібники краще використовувати.²¹⁴

Отже можна зробити висновок, що культурна дипломатія для Японії мала важливе значення. Враховуючи стрімке зростання популярності поп-культури найближчих сусідів, особливо Республіки Кореї, японський уряд почав активно

²¹¹ Japan Night // Japan Night. – May 12, 2019. – URL: <https://www.japannight.org/>

²¹² Diplomatic Bluebook 2020 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2020. – URL:

<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2020/html/chapter3/c030402.html>

²¹³ Language: Japanese-Language Education Overseas // Japan Foundation. – 2019/2020. – URL: https://www.jpfa.go.jp/e/about/result/ar/2019/02_06.html

²¹⁴ Diplomatic Bluebook 2020 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2020. – URL:

<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2020/html/chapter3/c030402.html>

просувати власну культуру, побоюючись можливого негативного іміджу, який могла транслювати поп-культура інших країн. Питання підтримки поп-культури урядом стало найбільш активно вирішуватися за другої каденції Ш. Абе, хоча і до нього існувала програма «Cool Japan», вона не змогла тоді у повній мірі виконати своє завдання. За адміністрації Д. Трампа було вирішено багато культурних питань, зокрема, обміну студентами та мистецькими творами, які поставали ще за адміністрації Б. Обама. У цей період відбулися грандіозні культурні заходи, спрямовані на поширення японської культури у світі, а також виникли нові виклики економічним відносинам, пов'язані з неофіційним розповсюдженням манги, а також питанням перекладів. Загалом під кінець другої каденції Ш. Абе відбулося дуже багато змін, які сформували основні напрямки японської культурної політики, а також сприяли її розповсюдженню світом та формуванню кола зацікавлених людей.

ВИСНОВКИ

Отже у Японії за урядування Ш. Абе (ЛДПЯ) відбулися значні зміни і реформи, які вплинули на японсько-американські відносини. Наукова література з проблеми дослідження представлена переважно працями політологів, найбільшою мірою японських, американських і австралійських. Проте дослідники не використовували комплексний підхід до досліджуваної проблематики. Історики значно менше писали на цю тему. Серед зарубіжних дослідників проблема розглядалася більше, ніж серед українських. Українська історіографія представлена дослідженнями на дотичні теми.

Джерельна база дослідження досить широка. Вона представлена різними видами джерел, які вдалося поділити на п'ять груп. Вона охоплює всі питання та проблеми дослідження і дозволяє прослідкувати стан, тенденції і динаміку розвитку японсько-американських відносини за урядування Ш. Абе.

У грудні 2012 – січні 2017 рр. (за адміністрацій Б. Обами у США) відмічались значні зміни у сфері безпеки у Східній Азії, які зачіпали інтереси Японії. Це мало наслідком збільшення її ролі у регіональній системі безпеки. Також спостерігалось зростання оборонного бюджету Японії, що відбулося перше зростання за багато років. Загалом дослідники зазначають, що почалася тенденція до «нормалізації» військової сили Японії. Крім цього відбувся важливий візит президента Б. Обами до Хірошіми. Цей візит мав надзвичайне значення, йому приділяли багато уваги ЗМІ, оскільки вперше діючий президент США відвідав місто, на яке було скинуто атомну бомбу. Японці дуже позитивно сприйняли таку подію, що стало причиною великого рівня довіри до США за результатами опитувань.

У торговельно-економічній сфері з грудня 2012 до січня 2017 рр. (за адміністрацій Б. Обами відбулось часткове відкриття сільськогосподарських ринків Японії, до яких прагнули США. У 2013 р. Японія приєдналась до переговорів про Транстихоокеанське партнерство (ТТП) було одним з найбільш дискусійних в країні питань. У лютому 2016 р. Японія і США разом з 10

іншими регіональними державами підписали цю угоду. В цей період відмічалось зростання імпорту газу Японії з США, що було пов'язано з наслідками Великого землетрусу 2011 р. та відключенням атомних реакторів.

За уряду Ш. Абе і адміністрації Б. Обама активно розвивалося наукове та культурне співробітництво між Японією і США. Основними сферами співробітництва були взаємні обміни, популяризації вивчення японської і англійської мови, створення спільних культурних проектів та виховання нового покоління. Було прийнято низку ініціатив, що впливали на вирішення цих питань. Відбулось посилення культурної дипломатії Японії, що було пов'язано з недостатніми результатами реалізації попередньої програми, а також популяризацією корейської поп-культури, що могло призвести до погіршення іміджу Японії у світі.

Після приходу до влади в США адміністрації Д. Трампа в Японії очікували погіршення двосторонніх відносин, у тому числі послаблення двостороннього альянсу і зменшення його ролі у регіоні. Невдоволення викликали вимоги адміністрації Д.Трампа виплачувати 100% на утримання військ США. Проте ці побоювання не справдилися. Безпекові відносини залишилися доволі тісними. Було започатковано низку багатосторонніх безпекових ініціатив, відбулось посилення ролі Японії у регіоні, чому посприяла складна ситуація навколо ядерної програми КНДР та агресії КНР у Південно-Китайському і Східно-Китайському морях.

У торговельно-економічній сфері за адміністрації Д. Трампа двосторонні відносини ускладнились. Значну стурбованість у Японії викликала можливість введення тарифів США на імпорتنі товари, зокрема, на автомобілі. Японія вбачала у таких діях загрозу власній економіці. Хоча цього не відбулося, можливість введення тарифів стала засобом тиску на переговорах, що дозволило США відкрити для себе значну частину сільськогосподарського ринку Японії, що не вдалося зробити за адміністрації Б. Обама. Проте зміни в енергетичній політиці адміністрації Д.Трампа в Японії сприймалися більш позитивно. Завдяки ним Японія знову повернулася до атомної енергії та почала

збільшувати частку власного забезпечення, що позитивно сказалося на її фінансовій ситуації.

Позитивні тенденції у розвитку співробітництва у культурно-гуманітарній сфері продовжилися і за адміністрації Д. Трампа. Ш. Абе ставив за мету популяризувати японську культуру та укріпити культурну дипломатію. Саме у цей час були проведені найбільші заходи, які презентували японську культуру: «Japanismes 2018» та «Japan 2019». Внаслідок діяльності уряду Ш. Абе, японська поп-культура швидше поширювалася світом, у тому числі і на території США, формувалися спільноти, що визнавали себе фанатами цієї культури. Мали місце проблемні питання, які виникали через популярність. Оскільки культурна дипломатія тісно пов'язана з економічною, найбільшої уваги привернуло до себе питання авторського права та його порушення, що характерно для США та інших країн через недостатню кількість офіційних перекладів. Загалом відмічається, що за урядування Ш. Абе відбулися значні зміни у культурній політиці, які сприяли поширенню надбань японської поп-культури світом.

В цілому, за уряду Ш.Абе відбулось зміцнення американсько-японських відносин у різних сферах, передусім у сфері безпеки. Завдяки зусиллям і дипломатичній майстерності Ш. Абе зміна адміністрацій в США не вплинула на позитивний розвиток двосторонніх відносин, не зважаючи на передвиборчі заяви Д.Трампа і їхню часткову реалізацію під час його президентства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. 2015 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers // Office of the United States Trade Representative. – 2015. – 430 p. – URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2015/2015-national-trade-estimate>
2. 2019 Japan-U.S. Strategic Energy Partnership Statement: Recent Major Developments / U.S. Department of State. – Nov. 4, 2019. – URL: <https://www.state.gov/2019-japan-u-s-strategic-energy-partnership-statement-recent-major-developments/>.
3. 76% of electi on winners support revising Article 9 // Japan Times. – Dec. 19, 2012. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2012/12/19/national/76-of-election-winners-support-revising-article-9/>
4. A good start for Abe and Trump? // The Japan Times. – Feb 13, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/02/13/editorials/good-start-abe-trump/>
5. A Strategy to Meet Indo-Pacific Energy Needs // U.S. Department of State. – June. 25, 2020. – URL: <https://www.state.gov/A+Strategy+to+Meet+Indo-Pacific+Energy+Needs>
6. Abe Shinzo, Yasukunijnja o sanpai (安倍首相、靖国神社を参拝) [Прем'єр-міністр Ш. Абе відвідав храм Ясукуні] // Nippon. – Dec. 26, 2013. – URL: <https://www.nippon.com/ja/behind/100054/> [япон. м.]
7. Address by Prime Minister Shinzo Abe to a Joint Meeting of the U.S. Congress / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – April 30, 2015. – URL: https://www.mofa.go.jp/na/na1/us/page4e_000241.html
8. Defense of Japan 2013 / Ministry of Defense. – 2013. – 307 p. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2013.html
9. Defense of Japan 2014 / Ministry of Defense. – 2014. – 469 p. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2014.html
10. Defense of Japan 2016 / Ministry of Defense. – 2016. – 383 p. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2016.html

11. Defense of Japan 2018 / Ministry of Defense. – 2018. – 313 p. – URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/2018.html
12. Defense of Japan 2019 // Ministry of Defense. – 2019. – 573 p. – URL: https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/wp2019/pdf/DOJ2019_Full.pdf
13. Diplomatic Bluebook 2015 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2015. – URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2015/html/index.html>
14. Diplomatic Bluebook 2019 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2019/html/chapter3/c030402.html>
15. Diplomatic Bluebook 2020 // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2020. – URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2020/html/chapter3/c030402.html>
16. Foreign Minister Kono's Interview with KABC / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Aug. 24, 2019. – URL: https://www.mofa.go.jp/p_pd/ip/page4e_000894.html
17. Japan 2019 Official Program // Japan Foundation. – April 17, 2019. – URL: https://www.jpf.go.jp/e/about/area/japan2019/official_program.html
18. Japan Energy // U.S. Energy Information Administration. – Nov. 2, 2020. – URL: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/JPN>
19. Japan, US to Enhance Cooperation on Climate Change, Sustainable Energy // IISD. – April 30, 2015. – URL: <http://sdg.iisd.org/news/japan-us-to-enhance-cooperation-on-climate-change-sustainable-energy/>
20. Japan's statement regarding the US announcement of its withdrawal from the Paris Agreement / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – June 2, 2017. – URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_001610.html
21. Joint Statement CULCON XXVI Final // CULCON. – Nov., 2014. – URL: <https://culcon.jusfc.gov/plenary-sessions/culcon-xxvi/>
22. Joint Statement Japan-U.S. Cyber Dialogue/ Ministry of Foreign Affairs of Japan. – May 10, 2013. – URL: https://www.mofa.go.jp/region/page22e_000001.html
23. Joint Statement of the Security Consultative Committee: Toward a More Robust Alliance and Greater Shared Responsibilities / U.S. Department of State. – Oct. 3, 2013. – URL: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2013/10/215070.htm>
24. Language: Japanese-Language Education Overseas // Japan Foundation. – 2019/2020. – URL: https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/2019/02_06.html

25. Masaaki K. Local Interaction Key to U.S.-Japan Cultural Exchanges, Experts Say // Japan Times. – Jun. 12, 2015. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2015/06/12/national/local-interaction-key-to-u-s-japan-cultural-exchanges-experts-say/>
26. National Security Strategy 2015 of U.S. // The White House. President Barack Obama. – Feb., 2015. – 29 p. – URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/02/06/fact-sheet-2015-national-security-strategy>
27. National Security Strategy of Japan // Cabinet Secretariat of Japan. – Dec. 17, 2013. – 37 p. – URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/131217anzenhoshou.html>
28. National Security Strategy of the United States. December 2017. // Washington D.C. – 2017. – 56 p. – URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
29. Obama Unveils Steps on Renewable Energy // Japan Times. – May 10, 2014. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/05/10/business/obama-unveils-steps-renewable-energy/>
30. Opinion Poll: 2013 U.S. Image of Japan. Press Releases // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Dec. 19, 2013. – URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000146.html
31. Opinion Poll: U.S. Image of Japan. Press Releases / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Dec. 20, 2017. – URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_001851.html
32. Press Availability With Japanese Foreign Minister Fumio Kishida / U.S. Department of State. – Mar. 16, 2017. – URL: <https://2017-2021.state.gov/press-availability-with-japanese-foreign-minister-fumio-kishida/index.html>
33. Quadrennial Defense Review 2014 / U.S. Department of State. – 2014. – 79 p. – URL: https://archive.defense.gov/home/features/2014/0314_sdr/qdr.aspx
34. Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan at Hiroshima Peace Memorial / The White House. President Barack Obama. – May 27, 2016. – URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/05/27/remarks-president-obama-and-prime-minister-abe-japan-hiroshima-peace>
35. Remarks by President Trump at Signing of the U.S.-Japan Trade Agreement and U.S.-Japan Digital Trade Agreement / The White House. President Donald J. Trump. – Oct. 7, 2019. – URL:

<https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-u-s-japan-trade-agreement-u-s-japan-digital-trade-agreement/>

36. Soble J. Japan Moves to Allow Military Combat for First Time in 70 Years // The New York Times. – July 16, 2015. – URL: <https://www.nytimes.com/2015/07/17/world/asia/japans-lower-house-passes-bills-giving-military-freer-hand-to-fight.html>

37. Statement by the Minister for Foreign Affairs on the Speech by President Barack Obama of the United States in Berlin / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – June 20, 2013. – URL: https://www.mofa.go.jp/policy/culture/page4e_000017.html

38. Summary of the 2018 National Defense Strategy – 2018. – 11 p. – URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

39. Thakur Ramesh. The Trump Effect and Japan // The Japan Times. – Mar. 1, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/03/01/commentary/japan-commentary/trump-effect-japan/>

40. The Department of Defense Indo-Pacific Strategy Report. – 2019. – URL: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>

41. The Kakehachi Project // Embassy of Japan in the United States of America. – URL: <https://www.us.emb-japan.go.jp/english/html/kakehashi-project.html>

42. The United States and Japan Reaffirm Strong Ties and Shared Democratic Values.Fact Sheet. Office of the spokesperson. // U.S. Department of State. – Oct. 5, 2020. – URL: <https://2017-2021.state.gov/the-united-states-and-japan-reaffirm-strong-ties-and-shared-democratic-values//index.html>

43. Things to Do and See at Otakon! // Otakon. – URL: <https://www.otakon.com/activities/>

44. Trade Agreement between Japan and the United States of America / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – P. 141. – URL: https://www.mofa.go.jp/na/na2/page24e_000260.html

45. Trade Agreement between Japan and the United States of America concerning Digital Trade / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2019. – P. 18. – URL: https://www.mofa.go.jp/na/na2/page24e_000261.html

46. Trilateral Strategic Dialogue Joint Ministerial Statement / U.S. Department of State. – Aug. 1, 2019. – URL: <https://www.state.gov/trilateral-strategic-dialogue-joint-ministerial-statement-august-1-2019/>

47. U.S.-Japan Conference on Cultural and Educational Interchange (CULCON) CULCON XXVII // CULCON. – June 17, 2016. – 8 p. – URL: <https://culcon.jusfc.gov/plenary-sessions/27-culcon-xxvii/>

48. U.S.-Japan Conference on Cultural and Educational Interchange (CULCON) XXVIII// CULCON. – June 5, 2018. – 5 p. – URL: <https://culcon.jusfc.gov/plenary-sessions/28-culcon-xxviii/>

49. Washington Asked Tokyo to Pay Five Times as Much Per Year for U.S. Forces Based in Japan.// The Japan Times. – Nov. 16, 2019. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/11/16/national/trump-wants-tokyo-quadruple-base-hosting-payments-8-billion-foreign-policy/>

Література

50. Beser A. Japanese Town Ventures Into Clean Energy / National Geographic. – Oct. 20, 2015. – URL: <https://blog.nationalgeographic.org/2015/10/20/japanese-town-ventures-into-clean-energy/>

51. Blakemore R. Yellen D. The U.S.-Japan Energy Relationship // Enhancing US-Japan Cooperation on Clean Energy Technologies. – Atlantic Council, 2020. – P.4-8. – URL: www.jstor.org/stable/resrep26771.4.

52. Chanlett-Avery E. Manyin M., Williams B. Japan-U.S. Relations: Issues for Congress. – Oct. 1, 2019. – URL: https://www.everycrsreport.com/files/20191001_RL33436_a2895e6c8713626541f58de916e27dfe44f05649.pdf.

53. Chanlett-Avery E. U.S.-Japan Relations // Congressional Research Service. – Feb. 2, 2021. – URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10199.pdf>.

54. Cirincione J. Nuclear Nightmares: Securing the World Before It Is Too Late // New York: Columbia University Press, 2013. – P. 280.

55. Fukunaga Yu. Japan's Trade Policy in the Midst of Uncertainty // Asie. Visions. – No. 112. – Feb., 2020. – URL: <https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/asie-visions/japans-trade-policy-midst-uncertainty#:~:text=On%20%20October%202019%2C%20Japan,of%20interest%20for%20both%20sides.>

56. Galbraith P.W. Otaku and the Struggle for Imagination in Japan. – Durham: Duke University Press, 2019. – 336 p.

57. Goncharova E. Cultural Diplomacy of Japan. – Tallinn: Tallinn University, 2018. – 39 p.

58. Hemmings J. The Evolution of the U.S. Alliance System in the Indo-Pacific Since the Cold War's End // Hindsight, Insight, Foresight: Thinking

About Security in the Indo-Pacific. Ed. A.L.Vuving. – Inouye Asia-Pacific Center for Security Studies, 2020. – P.145-160.

59. Iwabuchi K. Cool Japan, Creative Industries, and Diversity // ERIA Discussion Paper Series. – No. 287. – June, 2019. – URL: <https://www.eria.org/publications/cool-japan-creative-industries-and-diversity/>

60. JETRO Global Trade and Investment Report 2017 // Japan External Trade Organization (JETRO). – July 31, 2017. – URL: <https://www.jetro.go.jp/en/news/releases/2017/a62b8a37b416f089.html>

61. Lind J. Japan's Security Evolution // Policy Analysis. – Feb. 25, 2016. – No. 788. – P. 1-12. – URL: <https://www.cato.org/policy-analysis/japans-security-evolution>

62. Michito T. The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique? // IAI Papers. – No. 18. – Jan. 1, 2018. – 16 p.

63. Nagy Stephen R. Trump's post-election policy will differ from pre-election rhetoric // Expect Closer Japan-U.S. Ties. – Nov 25. – 2016. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2016/11/25/commentary/japan-commentary/expect-closer-japan-u-s-ties/>

64. Ogoura K. From Ikebana to Manga And Beyond: Japan's Cultural and Public Diplomacy Is Evolving // Global Asia. – URL: https://www.globalasia.org/v7no3/cover/from-ikebana-to-manga-and-beyond-japans-cultural-and-public-diplomacy-is-evolving_kazuo-ogoura

65. Oros A. L. Japan's Security Renaissance: New Policies and Politics for the Twenty-First Century // New York: Columbia University Press, 2017. – P. 320.

66. Przystup. J. J. The U.S.-Japan Alliance: Review of the Guidelines for Defense Cooperation / Institute for National Strategic Studies. Strategic Perspectives. – March, 2015. – No. 18. – 35 p.

67. Rusho K. “Obama Hiroshima Hoomon” wa nadze kandoo o yonda no ka? (オバマ広島訪問」はなぜ感動を呼んだのか) [Чому відвідання Б. Обамою Хірошіми вас вразило?] // President. – June 14, 2016. – URL: <https://president.jp/articles/-/18253> [яп. м.]

68. Schoff J. L. Offensive Technonationalism // U.S.-Japan Technology Policy Coordination: Balancing Technonationalism With a Globalized World. – Carnegie Endowment for International Peace. – Jun. 1, 2020. – P. 29–43 – URL: www.jstor.org/stable/resrep24920.9

69. Selena K. Renewable Energy Policy and Public Opinion // USU Libraries. – 2017. – URL: <https://digitalcommons.usu.edu/etd/5860/>

70. Shinoda T. Contemporary Japanese Politics: Institutional Changes and Power Shifts // New York: Columbia University Press, 2013. – P. 352.

71. Shoichi I. Energy Security in Northeast Asia: A Pivotal Moment for the U.S.-Japan Alliance // Brookings. – March 12, 2013. – URL: <https://www.brookings.edu/opinions/energy-security-in-northeast-asia-a-pivotal-moment-for-the-u-s-japan-alliance/>

72. Smith Sheila A. U.S.-Japan Relations in a Trump Administration // Asia Policy. – No. 23. – 2017. – P. 13-20. URL: www.jstor.org/stable/24905139.

73. Snow N. Japan's Challenges in Public Diplomacy An American Vision // Asia. Visions. – № 81. – 20 p.

74. Solis M. Japan's Trade Policy in 2013: Possibilities and Pitfalls // Brookings. – Feb. 1, 2013. – URL: <https://www.brookings.edu/opinions/japan-trade-policy-in-2013-possibilities-and-pitfalls/>

75. Sugiyama Satoshi, Johnson Jesse. Future Direction of U.S.-Japan Relationship in Balance as Election Results Stall // The Japan Times. – Nov. 4. – 2020. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/11/04/national/politics-diplomacy/us-japan-relations-presidential-election/>

76. The Year in Trade 2014. Operation of the Trade Agreements Program // U.S. International Trade Commission. – July, 2015. – 349 p. – URL: <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4543.pdf>

77. Tsuruoka M. The Donald J. Trump Administration as Seen from Tokyo: Will the US-Japan Alliance Remain Unique? // IAI Papers. 18/02. – 2018. – P.1-16. – URL: www.jstor.org/stable/resrep17536.

78. U.S. Policy Toward Japanese Military Normalization / Edited by Mark Cancian // Center for Strategic and International Studies (CSIS). – 2017. – P. 32–47. – URL: www.jstor.org/stable/resrep23162.6.

79. U.S.-Japan Relations // Congressional Research Service. In Focus. – Feb. 2, 2021. – URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10199.pdf>

80. Warren A.S. Japan is Using Cultural Diplomacy to Reassert its Place in the World – But is the Message too Exclusive? – The Conversation. – Nov. 12, 2018. – URL: <https://theconversation.com/japan-is-using-cultural-diplomacy-to-reassert-its-place-in-the-world-but-is-the-message-too-exclusive-106463>

81. Wesley, M. Global Allies: Comparing US Alliances in the 21st Century. / Editor Michael Wesley // Australia: Australian National University Press, 2017. – P. 144.

82. Yanagisawa A., Aoshima M, Arimoto H. Economic and Energy Outlook of Japan Through FY2019 // IEE Japan. – Juli 26, 2018. – URL: <https://eneken.ieej.or.jp/data/8092.pdf>

83. Yoshida R. Deflecting Criticism of Trump Ties, Abe Says 'No Other Choice' But Close Japan-U.S. Relationship // The Japan Times. – Feb 14, 2017. – URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/02/14/national/politics-diplomacy/deflecting-criticism-trump-ties-abe-says-no-choice-close-japan-u-s-relationship/>

84. Zelizer, Julian E., editor. The Presidency of Barack Obama: A First Historical Assessment // Princeton: Princeton University Press, 2018. – P. 348.

85. Арнаут Н. Криза в японсько-китайських відносинах 2013 р. // III-IV Конгрес сходовознавців: Збірник матеріалів м. Київ, 23-24 грудня 2020 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. – 2020. – Ч.2. – С. 9-11.

86. Городня Н. Д. Американсько-японські відносини у сфері безпеки (2009-2013 рр.): криза і модернізація альянсу / Н. Д. Городня. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2014. – №2. – С. 34–39.

87. Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989-2013 рр.): монографія / Н. Д. Городня. – К. : «Прінт-Сервіс», 2014. – 528 с.

88. Городня Н., Арнаут Н. Американсько-японські відносини за адміністрації Дональда Трампа // Вісник Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2020. – Вип. 148 (Препринт, Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

89. Пронь С. В. Японія-США-Росія: співробітництво та суперництво в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. 1951–2007 роки: Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 296 с.

90. Семеніст І. В. Еволюція американсько-японського союзу безпеки (1991-2001 рр.). Монографія / І. В. Семеніст. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 204 с.

91. Шевчук О. В. Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону: фактори формування та тенденції розвитку: Монографія. – Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. П. Могили, 2010. – 197 с.

92. Шергін С. О. Тихоокеанська стратегія Вашингтона : від Клінтона до Обама / С. О. Шергін // Дослідження світової політики. – 2011. – Вип. 4 (57). – С. 28–36.